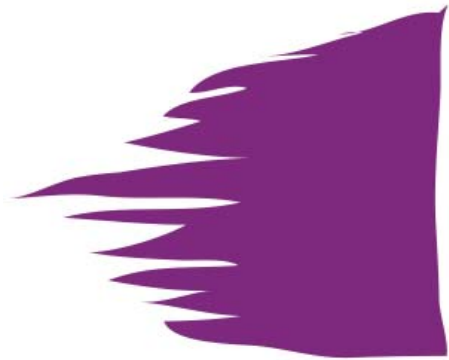

*žene u crnom
beograd*

Izveštaj

**septembar, oktobar,
novembar i decembar
2023.**

Kao i do sada, donosimo kratak izveštaj o aktivnostima Žena u crnom u navedenom periodu a ukoliko vas zanimaju opširnije informacije, možete ih naći na našem web-sajtu www.zeneucrnomo.org ili nam se obratite putem mail: office@zeneucrnomo.org

Unapred se solidarno zahvaljujemo na razumevanju..

**septembar,
oktobar,
novembar i
decembar
2023.**

Izveštaj

Ulične akcije: U ovom izveštajnom periodu organizovale smo petnaest (15) akcija.

- komemoracije/obeležavanje važnih datuma zločina počinjenih u naše ime
- feminističke, antifašističke, antiratne, antirasističke, antimilitarističke...

KOMEMORACIJE/OBELEŽAVANJE VAŽNIH DATUMA ZLOČINA POČINJENIH U NAŠE IME, KAO I DRUGIH ZLOČINA NAD ČIVILNIM STANOVNIŠTVOM, TOKOM I NAKON RATOVA, NA PROSTORU BIVŠE JUGOSLAVIJE:

Beograd, 5. oktobar

Beograd, 5. oktobar „Nikada nećemo zaboraviti zločin u Topčideru“

- povodom 19. godina od ubistva dvojice gardista u Topčideru (5.10.2004. – 5.10.2023.) organizovane su, u crnini i ćutanju, dve akcije:

*Ispred kasarnu u Topčideru – mestu ubistva, gde smo zajedno sa porodicama, prisustvovala obeležavanju godišnjice ubistva. Na mestu zločina istaknuti su transparenti *Nikada nećemo zaboraviti zločin u Topčideru; Solidarnost, Odgovornost*. Položeno je cveće na kome je pisalo „Pamtimo zločin u Topčideru – Žene u crnom“*

U Knez Mihailovoj ulici su bili istaknuti transparenti:

- *Nikada nećemo zaboraviti zločin u Topčideru*
- *Solidarnost*

- *Odgovornost*
- *Pamtimo Dragana Jakovljevića*
- *Pamtimo Dražena Milovanovića*
- *Ko je ubio vojnike?*
- *Otkrijte ubice vojnika*
- *Šta je uradila vaša komisija?*

Tom prilikom izvedena je scenska akcija: solju na asfaltu je ispisan datum ubistva 05.10.2004., kao i datum obeležavanja godišnjice 04.10.2023.

Stajanju je prisustvovalo petnaestak (15) aktivistkinja i aktivista. Na oba stajanja je došlo do verbalnih uvreda:

- Pi..ka vam materina, kurve jedne. (jedna žena iz auta u Topčideru)
- Niko vam ne veruje, a ni vašoj propagandi.
- Toliko vam zameram što nije na ćirilici.
- Da li ste vi njihova porodica? (ubijenih)
- Ova vlast ubija narod.

Više puta je više ljudi prelazilo preko datuma godišnjice ubistva; polovina njih je to činila namerno, a polovina nenamerno. Više osoba su na našu tišinu glasno psovali „Pička vam materina!“

Policija nijednom nije reagovala.

Samo je jedan stariji muškarac izrazio svoju iskrenu podršku i poštovanje.

Beograd, 18. novembar

Beograd, 18. novembar „Nikada nećemo zaboraviti zločine u Vukovaru“ – povodom 32. godišnjice pada Vukovara, Žene u crnom su organizovale stajanje u crnini i ćutanju,

Na stajanju su bili istaknuti sledeći transparenti:

- *Nikada nećemo zaboraviti zločine u Vukovaru*
- *Solidarnost*
- *Odgovornost*

- Vukovar 1991-2023: JNA je držala pod opsadom Vukovar 87 dana; Ubijeno je više od 1.000 civila, a ranjeno je oko 25.000, a nesrpsko stanovništvo je proterano; Na Ovčari je ubijeno više od 200 bolesnih i ranjenih zarobljenika iz vukovarske bolnice; U urbicidu je razoren skoro čitav grad; Kroz logore u Srbiji (Aleksinac, Begejci, Beograd, Niš, Sremska Mitrovica, Stajicevo) prošlo je više hiljada zaarobljenika/ca.

Na stajanju je izvedena i scenska akcija. Na pločniku je solju ispisan 1991-2023 – Vukovar – Pamtimo i zapaljene su sveće.

Na stajanju je učestvovalo **25** aktivistkinja i aktivista kako iz Beograda, tako i iz Tuzle, Leskovca i Kraljeva.

FEMINISTIČKE, ANTIFAŠISTIČKE, ANTIRATNE, ANTIRASISTIČKE, ANTIMILITARISTIČKE AKCIJE:

Beograd, 21. septembar „Stop ratu u Ukrajini!“ – povodom 21. septembra - Svetskog dana mira, Žene u crnom su organizovale stajanje u crnini i ćutanju.

Na stajanju su bili istaknuti sledeći transparenti:

- 21. septembar – Svetski dan mira
- Stop ratu u Ukrajini (na srpskom, ruskom, ukrajinskom i engleskom jeziku)
- 582. dan rata u Ukrajini (na srpskom i ukrajinskom jeziku)

U ovoj antiratnoj akciji učestvovalo je desetak (**10**) aktivistkinja i aktivista.

Beograd, 17. oktobar

Beograd, 17. oktobar „Stop ratu na Bliskom Istoku!“ – povodom rata na Bliskom Istoku, Žene u crnom su organizovale stajanje u crnini i ćutanju.

Na stajanju su bili istaknuti sledeći transparenti na srpskom, hebrejskom i arapskom jeziku:

- *Stop ratu na Bliskom Istoku!*
- *Stop okupaciji!*
- *Solidarnost sa civilima u Izraelu*
- *Solidarnost sa civilima u Palestini*
- *Stop teroru izraelske vojske*
- *Stop teroru Hamasa - na srpskom, hebrejskom i arapskom jeziku*
- *We demand liberation of palestinian prisoners*
- *We demand liberation of israeli hostages*
- *Žene za mir i pravdu*

Na protestu je učestvovalo dvadesetak (**30**) aktivistkinja i aktivista.

Beograd, 17. oktobar

Beograd, 17. oktobar „Antifašizam je moj izbor“ – uoči početka otvaranja Muzeja ratnom zločincu Draži Mihailoviću iz Drugog svetskog rata novinarima i građanima onemogućen je prilaz tom mestu u Bregalničkoj ulici u Beogradu. U ovoj antifa akciji učestvovala su i aktivistkinje ŽUC-a.

Beograd, 9. novembar

Beograd, 9. novembar „Stop fašizmu!“ – povodom 9. novembra - Međunarodnog dana borbe protiv fašizma i antisemitizma u Beogradu, u Knez Mihailovoj ulici, 9. novembar 2023., Akademska inicijativa 'Forum 10', Novi Pazar Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Beograd, Savez antifašista Srbije, Beograd, Žene u crnom, Beograd su organizovali mirovnu akciju Stop fašizmu – Antifašizam je naš izbor!

Na protestu su bili istaknuti sledeći transparenti:

- Stop fašizmu
- Antifašizam je naš izbor
- Žene u crnom protiv fašizma
- Draža Mihailović – Ratko Mladić – genocid
- Ponosna antifa
- Stop ratu u Ukrajini
- Stop ratu na Bliskom istoku
- Mir (na srpskom, engleskom, španskom, italijanskom, arapskom, hebrejskom jeziku na zastavi duginih boja)

Na protestu je učestvovalo dvadeset (20) aktivistkinja i aktivista.

Beograd, 25. novembar

Beograd, 25. novembar „Za život bez nasilja i rata“ – povodom 25. novembra – početka kampanje 16 dana aktivizma protiv nasilja prema ženama, Žene u crnom su organizovale antiratni-feministički protest u crnini i ćutanju. Akcija je održana u koordinaciji sa Mrežom Žena u crnom Italije i Španije (Rimu, Veroni, Padovi, Torinu, Udine, Madridu, Toledu...).

Na protestu su bili istaknuti sledeći transparenti:

- Žene u crnom protiv rata
- Stop okupaciji (na srpskom, engleskom, hebrejskom i arapskom jeziku)

- 25. novembar – Dan borbe protiv nasilja nad ženama
- Mir (na različitim jezicima)
- Stop ratu na Bliskom Istoku
- Stop ubijanju Gaze
- Stop ratu u Ukrajini
- Solidarnost sa civilnim stanovništvom Izraela i Palestine
- Stop teroru izraelske vojske
- Stop teroru Hamasa

Na protestu je izvedena i scenska akcija. Od upaljenih sveća napravljen je mirovni znak. U voj akciji je učestvovalo dvadesetak (20) aktivistkinja i aktivista.

ŽUC je učestvovao u organizaciji ove akcije u: **Kotoru** zajedno sa mirovnom grupu 'Anima' i u **Tuzli** (BiH).

Beograd, 6. decembar

Beograd, 6. decembar „Stop ubijanju žena!“ –

Povodom 6. decembra – Međunarodnog dana borbe protiv femicida, Žene u crnom i Autonomni ženski centar uz podršku udruženja žena Anima iz Đulića/Bosna i Hercegovina i Dah teatra iz Beograda su organizovale protest u crnini i ćutanju.

Žene u crnom, 1991 →

Na protestu su bili istaknuti sledeći transparenti:

- *Stop ubijanju žena*
- *6. decembar – Dan borbe protiv femicida*
- *U Srbiji je u poslednjih 10 godina ubijeno najmanje 430 žena. U 2023. ubijeno je 28 žena.*
- *Kaznimo neodgovorno postupanje institucija*
- *Ja nisam sledeća*
- *Muškarci ubijaju žene*
- *I ćutanje muškaraca ubija*

Izvedena je scenska akcija „Stop ubijanju žena“; u protestu je učestvovalo pedesetak (50) aktivistkinja i aktivista.

Beograd, 13. decembar

Beograd, 13. decembar „Stop zabrani LGBT pokreta u Rusiji!“

- povodom zabrane LGBT pokreta u Rusiji, Žene u crnom i Beograd prajd su organizovali protest ispred ambasade Ruske Federacije.

Na protestu su bili istaknuti sledeći transparenti:

- *Stop zabrani LGBT pokreta u Rusiji (na srpskom i ruskom jeziku)*
- *Solidarnost sa LGBT pokretom u Rusiji (na srpskom i ruskom jeziku)*
- *Stop ratu u Ukrajini!*
- *Zastava duginih boja sa slomljenom puškom i rečju mir na više jezika*

Na protestu je učestvovalo oko četrdesetak (40) aktivistkinja i aktivista.

„**Verujemo Mileni Radulović!**“ – Žene u crnom su organizovale protest ispred Palate pravde u Beogradu povodom suđenja Miroslavu Miki Aleksiću, optuženom za silovanja i seksualno zlostavljanje polaznica dramskog studija ‘Stvar srca’ čiji je bio vlasnik. Sudski postupak protiv Aleksića je počeo u februaru 2022. godine posle više odlaganja i završenih pripremnih ročišta. Žene u crnom su dosada pratile sva ročišta, a pre svakog su organizovale protest. U ovom periodu smo održale četiri protesta:

- 19. septembar
- 19. oktobar
- 23. novembar
- 22. decembar

Držale smo transparente na kojima je pisalo:

- *Verujemo Mileni Radulović*
- *Silovali su u ratu, siluju i u miru...*
- *Pravda za žrtve, kazna za počinioce*
- *Silovanje je zločin*

U ovim protestima je učestvovalo oko četrdesetak (**40**) aktivistkinja i aktivista.

(Od početka protesta koji su se održavali svake subote u ovom periodu 'Srbija protiv nasilja' učestvujemo kao građanke.)

SUOČAVANJE S PROŠLOŠĆU/TRANZICIONA PRAVDA – FEMINISTIČKI PRISTUP

Ovo je jedna od najvažnijih aktivnosti Žena u crnom. Sastoji se od mnoštvo segmenata: uličnih akcija, radionica, predavanja, stvaranje različitih modela tranzicione pravde sa feminističkog stanovišta, saradnje sa srodnim organizacijama u vidu zajedničkih akcija, (kampanja, konsultativnih sastanka).

Ženski sud – feministički pristup pravdi

Donosimo kratak izveštaj o aktivnostima Žena u crnom u vezi sa organizovanjem Ženskog suda-feministički pristup pravdi u ovom periodu. Ukoliko vas zanimaju opširnije informacije, možete ih naći na našem web-sajtu www.zeneucrnom.org i www.zenskisud.org ili nam se obratite putem mail: zeneucrnombeograd@gmail.com

Prvi Ženski sud na teritoriji Evrope, održan je u Sarajevu, od 07. do 10. maja 2015. godine, u organizaciji 10 ženskih grupa sa prostora bivše Jugoslavije (Pokret Majke enklava Srebrenica i Žepa, Fondacija Cure, Sarajevo, Bosna i Hercegovina, Centar za žene žrtve rata, Centar za ženske studije, Zagreb, Hrvatska, Centar za žensko i mirovno obrazovanje Anima, Kotor, Crna Gora, Savet za rodnu ravnopravnost, Skopje, Makedonija, Ženski lobi, Ljubljana,

Slovenija, Centar za ženske studije i Žene u crnom, Beograd, Srbija). Ženskom sudu je prisustvovalo više od **500** osoba iz svih zemalja bivše Jugoslavije, ali i iz: Argentine, Alžira, Palestine, Izraela, SAD, Španije, Italije, Švedske, Austrije, Belgije, Velike Britanije, itd.

Završni događaj u Sarajevu nije kraj procesa, već naprotiv, podsticaj da se iz feminističke perspektive nastavi sa kreiranjem novih modela pravde. To je obaveza pre svega prema svedokinjama, ali i izraz naše odgovornosti prema ogromnom teretu nedavne prošlosti.

U nastavku procesa Ženskog suda, Žene u crnom, Beograd koordiniraju programske i druge aktivnosti, uz podršku organizacija: Anima, Kotor (Crna Gora), Centar za žene žrtve rata, Zagreb (Hrvatska), Fondacija 'CURE', Sarajevo).

U ovom izveštajnom periodu organizovane su sledeće aktivnosti:

Feministička etika brige i odgovornosti

– posete aktivistkinja ŽUC-a svedokinjama (ŽS Sarajevo), mirovni susreti razmene i saradnje u regiji - podrška žrtvama:

- **Beograd, 28. i 29. septembar** – susret sa ženama iz udruženja žrtava genocida u Srebrenici iz Tuzle i Srebrenice, koje su 29.9. zajedno sa aktivistkinjama ŽUC-a pratile suđenje za zločin u Kravici;
- **Vršac/Vojvodina, 27. oktobar** – poseta Rosi Jakovljević, svedokinji na ŽS, majci ubijenog vojnika (5.10.2004.);
- **Beograd, 4. i 5. decembar** – susret sa ženama Srebrenice koje, zajedno sa aktivistkinjama ŽUC-a, prate suđenje za ratne zločine pred Specijalnim sudom za ratne zločine;
- **Beograd, 23. i 24. novembar** – susret sa Majkom Mejrom Dautović iz Bihaća (BiH) koja je svedočila na Specijalnom sudu za ratne zločine zbog mučenja i ratnog silovanja svoje ćerke Edne Dautović, koja je zajedno sa svojim bratom Edvinom bila zatočena u konc-logoru Omarska/BiH;
- **Memorijalni centar u Potočarima/Srebrenica, 11. decembar** – poseta, susret sa ženama Srebrenice smeštenim u Centru za starija lica 'Hatidža Mehmedović' otvorenom sa namerom da srebreničke majke ostale bez srodnika budu zbrinute u starosti. U tom centru je smešteno oko dvadesetak žena. U ovom susretu je učestvovalo oko trideset žena: pored žena Srebrenice (svedokinje na ŽS itd.), aktivistkinja ŽUC-a, učestvovala i žene iz udruženja 'Anima' Đulići/BiH;
- **Novi Bečej i Bečej, 27. decembar** – poseta Mariji Kovačev, svedokinji na ŽS i Juliji Teleki, antiratnoj aktivistkinji – učesnici procesa organizovanja ŽS.

Ženski sud – slučaj Foča – Održan je u Beogradu **26. juna 2023.** godine u organizaciji Žena u crnom i Autonomnog ženskog centra su u Beogradu, u Prostoru Miljenko Dereta, uz podršku feminističkih grupa iz: BiH, Crne Gore, Hrvatske, saradnica ŽS, kao i umetničkih

kolektiva iz Srbije. Ovom događaju je prisustvovalo oko sedamdeset osoba (**70**), kako iz regije, tako i iz evropskih i vanevropskih zemalja:

Ženski sud – slučaj Foča bio je posvećen seksualnim zločinima jer je tokom rata u Bosni i Hercegovini (1992.-1995.), Foča je bila mjesto sistematskog seksualnog nasilja i silovanja u ratu u BiH. Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju je prvi put na slučaju Foča utvrdio da se seksualno ropstvo smatra zločinom protiv čovečnosti. Ipak, i pored ove istorijski značajne presude, neki od seksualnih zločina nad ženama i muškarcima Foče, nažalost, nisu obelodanjeni niti priznati, već su prećutani i zaboravljeni...Ženski sud – slučaj Foča je nastavak borbe, zajedno sa ženama i muškarcima Foče za pravdu za žrtve seksualnih zločina u Foči i šire. Na ŽS – slučaj Foča svedočile su: *Ilvana Konjo, Zenija Hajdarević, Halida Konjo Uzunović i Kemalemir Frašto*, dok su saradnice ŽS tumačile politički kontekst na osnovu svedočenja.

U ovom izveštajnom periodu, a u okviru *nastavaka procesa Ženskog suda – slučaj Foča* – održani su brojni susreti u Beogradu i Sarajevu. U skladu sa feminističkim kodeksom ŽS, ŽUC je, uz aktivno učešće svedokinja i svedoka, osmišljeni su svi koraci radi moralne, emotivne pravne zaštite svedokinja i svedoka:

- *Skidanje transkripata svedočenja;*
- *rad na dokumentarnom filmu – razvrstavanje, klasifikacija, odabir kadrova itd.*
- *rad na tekstovima svedočenja – svedokinje i svedok (online jer živi u SAD-u) su, uz podršku organizatorke, pregledale tekstove svojih svedočenja, unosile određene izmene (tj. neznatna skraćivanja, tamo gde se činjenice ponavljaju), komentarisale fusnote na transkriptima koje je unela radna grupa ŽUC-a, nakon čega su svedokinje autorizovale tekstove svedočenja;*
- *Pravna zaštita svedokinja i svedoka - dokumenti o Suglasnosti/Saglasnosti rađeni su uz podršku relevantnih pravnih stručnjakinja;*
- *psihološka podrška svedokinjama i svedoku – pre, tokom i nakon ŽS - slučaj Foča, kontinuirano je pružala i pruža feministička terapeutkinja ŽS Mira Vilušić;*
- *projekcija radne verzije dokumentarnog filma – svedokinje i svedok su iznele svoje sugestije, a profesionalna i umetnička ekipa je uradila dokumentarni film;*
- *redakcija tekstova svedočenja – nakon autorizacije tekstova od strane svedokinja i svedoka, radna grupa ŽUC-a je unosila izmene. Konačnu verziju svih tekstova svedočenja takođe je pregledala saradnica ŽS Maša Malešević;*
- *arhiva ŽS – odgovornost za arhivu su preuzele Žene u crnom i podrazumeva čuvanje svih dokumenata sa događaja (video dokumentaciju, audio snimke, foto arhivu, dokumente o Saglasnosti - pravna zaštita svedokinja i svedoka);*

- individualna svedočenja na Ženskom sudu-slučaj Foča – 190 min.
- Ženski sud – slučaj Foča – dokumentarni film u trajanju od 42 minuta uradila je rediteljka Marija Arandelović (Beograd), uz umetničku konsultaciju reditelja Zorana Solomuna, Berlin; film je titlovan na engleski jezik;
- **Ženski sud: slučaj Foča** – rad na publikaciji, koja izlazi početkom 2024. godine.

SUOČAVANJE PROŠLOŠĆU – ZAJEDNIČKO PROMIŠLJANJE

(susreti, predavanja, promocije knjiga; izložbe; zoom konferencije, konferencije za medije...) u organizaciji ŽUC-a i srodnih organizacija civilnog društva. U ovom periodu izdvajamo sledeće aktivnosti:

7. septembar

7. septembar, Novi Sad – učešće aktiviste ŽUC-a Miloša Uroševića na konferenciji **'Krvariti i zaceliti'** u organizaciji Filozofskog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu i fondacija EPK2022.

19. septembar

19. septembar, Sremski Karlovci/Vojvodina – „Omladinski centar CK13“ iz Novog Sada organizovao je Regionalnu političku školu o devedesetim 'Spasit će nas Ljubav'. U okviru ovog programa održana je sesija „Svedočanstvo otpora patrijarhatu i ratu: Žene u crnom“ na kojoj je govorila Staša Zajović. U ovoj sesiji je učestvovalo **20** osoba iz: Srbije (Novi Sad, Novi Pazar, Požega, Velika Plana, Vršac, Niš, Beograd, Smederevo); Bosne i Hercegovine (Sarajevo, Laktaši, Teslić), Hrvatske (Split, Šibenik, Rijeka, Zagreb) i Slovenije (Ljubljana).

21. septembar

21. septembar, Zenica/BiH – „Medica“ Zenica obeležila je 30 godina rada. „Medica“ Zenica je specijalizovana ženska organizacija koja djeluje širom Bosne i Hercegovine 30 godina, bavi se ženama i djeci preživjelih silovanje i seksualno nasilje u ratu i u miru. Medica je razvila sveobuhvatan multidisciplinarni i interdisciplinarni pristup temeljen na feminističkim principima i međunarodnim standardima. Ovom događaju su prisustvovala aktivistkinje ŽUC-a: Ljiljana Radovanović, Ljiljana Spasić, Violeta Đikanović i Staša Zajović, kojoj je udruženje „Medica“ Zenica je uručila **Priznanje 'za hrabrost, odlučnost i ustrajnost u promovisanju nenasilja i ženskih glasova za mir i suživot u Bosni i Hercegovini i regionu'**.

8. – 13. oktobar

8. – 13. oktobar, Tivat/Crna Gora – Radni sastanci u okviru regionalnog projekta (AŽC, ŽUC i Inicijativa mladih za ljudska prava/YIHR i grupe a Kosova i BiH „Jačanje žena pogođenih ratnim seksualnim i rodno zasnovanim nasiljem na Zapadnom Balkanu – za kulturu priznavanja i pomirenja“ (*“Amplifying Voices of Women affected by war-related SGBV in the Western Balkan- For a culture of Recognition and Reconciliation”*) – učestvovala Staša Z.

13. oktobar, Podgorica/Crna Gora – tribina u organizaciji Kulturnog centra 201 „Žene u crnom: Iskustvo pobune“ na kojoj je govorila Staša Zajović u prisustvu dvadesetak osoba.

15.- 22. oktobar

15.- 22. oktobar, Ređo Emilija/Reggio Emilia/Italija - na Festivalu Balkanika 2023. u organizaciji: Centro sociale Orti Spallanzani, Teatro San Prospero, Istoreco, Museo Casa Cervi, Fondazione Langer, ISCOS. U debati (21. oktobar) „L'Europa muore o rinasce a Sarajevo“ (Da li Evropa umire ili se rađa u Sarajevu?) Eredita e attualita di Alex Langer nei Balkani (Nasleđe i aktuelnost misli i delovanja A. Langer na Balkanu) učestvovala je Staša Zajović zajedno sa: Albertina Soliani, predsednica Instituta Cervi, predstavnik komune Ređo Emilija; Elisabetta Gualmini, evroparlamentarka, Sabina Langer, Fondacija Langer, Paolo Bergamaschi, politički savetnik Komisije za spoljne poslove Evropskog parlamenta, saradnik A. Langer (1946.-1995.) europarlamentarac, pokretač Rezolucije u EU parlamentu o podršci dezerterima i prigovaračima savesti tokom rata u bivšoj Jugoslaviji, aktivista za mir, interetničku solidarnost itd.

22. i 23. oktobar

22. i 23. oktobar – susreti i razmena sa aktivistima/kinjama u Ređo Emilija.

24. oktobar

24. oktobar, Verona - antiratni protest „Izraeli Palestina: Zaustavimo nasilje! (Israele e Palestina: ferminamo violenza“ u organizaciji Rete italiana Pace e Disarmo (Italijanska mreža mir i razoružanje). Staša Z. je učestvovala u protest zajedno sa Ženama u crnom/Donne in nero iz Verone.

25. oktobar

25. oktobar, Verona – Radni sastanak sa ŽUC aktivistkinjama iz Verone, Udina, Padove; pored razgovara o *Izraelsko-palestinskom sukobu*, dogovorene su zajedničke aktivnosti u narednom periodu.

7. decembar

7. decembar, Sarajevo – radni sastanak - u okviru regionalnog projekta (AŽC, ŽUC i Inicijativa mladih za ljudska prava/YIHR i grupe a Kosova i BiH „Jačanje žena pogođenih ratnim seksualnim i rodno zasnovanim nasiljem na Zapadnom Balkanu – za kulturu priznavanja i pomirenja“ (“Amplifying Voices of Women affected by war-related SGBV in the Western Balkan- For a culture of Recognition and Reconciliation”); u ime ŽUC-a učestvovala je Staša Z.

8. decembar

8. decembar, Sarajevo – međunarodna konferencija „Transgeneracijska trauma – iskustva i učinci“ u organizaciji medica mondiale, Nemačka, Medica Zenica i VIVE žene, Tuzla.

Održano je više sesija:

Panel I – Transgeneracijska trauma iskustvo i uticaji

- *Transformativni modeli podrške u prevenciji transgeneracijske traume* – govorila Sabiha Husić, Medica, Zenica;
- *Iz perspektive preživjelih* – govorila Mirsada Tursunović, Udruženje 'Naš glas', Tuzla
- *Transgeneracijsko prenošenje traume* – *Sekvencijalna traumatizacija* – govorile: Aida Mustačević i Augustina Rahmanović Koning, psihoterapeutkinje VIVE žena;
- *Intergeneracijski efekti materinskog post-traumatskog stresa* – Feride Rushiti, KRCT, Priština
- *Od preživljavanja do isceljenja: podrška žrtvama i izgradnja odnosa* – Mirlinda Sada, Medica Gjakova/Kosovo.

Panel II – Regionalni aktivizam i solidarnost u borbi protiv seksualnog nasilja u ratu

- **Sanja Pavlović**, Autonomni ženski centar, Beograd
- **Ajna Jusić**, udruženje Zaboravljena deca rata, Sarajevo
- **Staša Zajović**, ŽUC, Beograd.

Ovoj konferenciji je prisustvovalo više od **100** osoba iz BiH, Kosova, Srbije, Hrvatske, Nemačke.

12. decembra

12. decembra – Okrugli sto „**Latinka Perović – srpska duhovna vertikala**“ u organizaciji Novog Magazina i Građanskog demokratskog foruma/GDF održan je u Medija centru u Beogradu. Događaj je održan povodom prve godišnjice smrti Latinke Perović (1934.-2022.), čuvne srpske istoričarke, saradnice ŽUC-a i mnogih drugih organizacija. Učestvovali/e:

Dubravka Stojanović, Olga Manojlović Pintar, Aleksandar Bošković, Staša Zajović, Zoran Vuletić, Borka Božović, Lino Veljak, Jovan Komšić, Dušan Mijić, Novica Milić, Sonja Biserko, Dragoslav Simić, Tomislav Marković, Dimitrije Boarov. Moderator: Mijat Lakićević.

15. decembar

15. decembar, Priština – promocija izdanja o **Lazaru Stojanoviću**, filmskom reditelju, novinaru, aktivisti za ljudska prava iz Beograda a u okviru edicije 'Druga Srbija': događaj je organizovan od strane više kolektiva iz Prištine/Kosovo, a u ime ŽUC-a učestvovala je Staša Z.

20. decembar

20. decembar, Vranić, kod Beograda – povodom 80 godišnjice zločina fašističkih četničkih formacija u Drugom svetskom ratu (ubistva 68 stanovnika/ca sela Vranić u noći 20 i 21 decembra 1943.), aktivistkinje Mreže ŽUC-a, zajedno sa aktivistima Saveza antifašista Srbije prisustvovalo je istorijskom času u lokalnom Centru kulture zajedno sa meštanima.

KAŽNJIVOST ZLOČINA

– PUT DO PRAVEDNOG MIRA: PRAĆENJE SUĐENJA U SPECIJALNOM SUDU

Ovom izveštajnom periodu održana su sledeća suđenja:

Suđenje Milenko Živanović

Tužilaštvo za ratne zločine Srbije podiglo je optužnicu protiv bivšeg generala i komandanta Drinskog korpusa Vojske Republike Srpske (VRS) Milenka Živanovića za ratni zločin protiv civilnog stanovništva u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1995. godine.

Živanović se tereti da je naredio i učestvovao u prisilnom preseljavanju bošnjačkih civila iz Srebrenice i Žepe na istoku BiH. U martu 1995. godine izdao je zapovest da se «svakodnevним planskim i osmišljenim borbenim aktivnostima stvore uslovi totalne nesigurnosti, nepodnošljivosti i besperspektivnosti daljnjeg opstanka i života meštana u Srebrenici i Žepi».

12. jula 1995. naredio je da se obezbedi 50 autobusa za “evakuaciju civilnog stanovništva iz enklave Srebrenica”. 13. jula 1995. postavio je ultimatum Bošnjacima da moraju da se isele itd.

Glavni pretres je počeo 30. maja, ali je odložen dok Tužilaštvo BiH ne dostavi svoje spise, budući da je protiv optuženog optužnica podignuta i u BiH.

U ovom periodu održana su tri (3) ročišta:

22. septembar

22. septembar – na današnjem ročištu, a u nastavku dokaznog postupka svedočila su dvojica svedoka odbrane: *Dragan Golijanin* i *Milenko Jevđević*.

Dragan Golijanin je rekao da optuženog poznaje od 1992. godine, kada je bio član Drinskog korpusa. Između ostalog je rekao: „On (M. Živanović) je branio srpski narod. On mi je govorio da njegov komandant, general Ratko Mladić ne zna šta radi. Dana 12. jula nema generala Živanovića, jer je 16. juna 1995. Radovan Karadžić, predsednik Republike Srpske na to mesto postavio generala Radisava Krstića.“

Svedok Milenko Jevđević, takođe je bio član Drinskog korpusa, između ostalog je rekao: „Ja sam učestvovao u operaciji Krivaja 1995. Tom operacijom je komandovao general Krstić, a ne general Živanović. Tada mi je general Živanović rekao: „Svi ćete završiti u Hagu.“ Svoje svedočenje, ovaj svedok je završio rečima: „Ja sam bio svedok odbrane u Hagu pet puta svojim ratnim drugovima.“

31. oktobar

31. oktobar – na ovom ročištu, a u nastavku dokaznog postupka, svedočila su dvojica svedoka, obojica penzionisani oficiri vojske Republike Srpske.

Milomir Nastić je negirao umešanost u ovaj zločin, rekavši da je navodno imao zadatak ‘da čuva srpska sela i rudnik boksita u Milićima’

i da nije učestvovao u 'premeštanju muslimanskih civila 12. i 13. jula 1995'. Takođe je negirao zločine M. Živanovića protiv muslimanskih civila 'njega ne treba ni za šta kriviti'.

Milan Jolović je takođe negirao, kako svoju tako i odgovornost M. Živanovića: 'Meni je general Mladić naredio da uđem u Srebrenicu. Kada smo ušli u Srebrenicu tamo je bilo 30.000 muslimanskih civila (uključujući žene i decu). Oni su prebačeni u Kladanj i Tuzlu, a ja sam posle otišao u Žepu. Ja sam svratio u Vlasenicu i tu sam sreo generala Živanovića (u kući Zvonka Bajagića), koji je slavio Petrovdan, 12.07.1995.'

5. decembar

5. decembar – na današnjem ročištu se nisu pojavila trojica svedoka čije je ispitivanje bilo zakazano, pa je sudsko veće izvodilo pisane dokaze.

Suđenje za zločin u Bratuncu

Optužnica tereti *Gorana Stjepanovića*, pripadnika Vojske Republike Srpske, koji je početkom juna 1992. godine vršio zločine nad civilima bošnjačke nacionalnosti i da je silovao Bošnjakinju AA. Glavni pretres je počeo u januaru 2021. godine.

U ovom izveštajnom periodu održana su dva **(2)** ročišta:

25. septembar

25. septembar – današnje ročište je odloženo zato što se na istom nije pojavio branilac optuženog, advokat Goran Petronijević.

25. oktobar

25. oktobar – ročište je odloženo zato što se na nije pojavio branilac optuženog, advokat Goran Petronijević. Advokat je obavestio sud da mu je optuženi otkazao punomoćje, a optuženi je izjavio da želi da ga u nastavku sudskog procesa brani advokat po službenoj dužnosti, koga mu dodeli sud.

Suđenje za ratni zločin u Kravici – Pred Većem za ratne zločine/ Specijalni sud u Beogradu osam pripadnika Specijalne brigade Vojske Republike Srpske optuženi su za ratni zločin (ubistvo **1.313** Bošnjaka, u okviru srebreničkog genocida, 13. jula 1995. godine).

Da podsetimo: Optužnica za zločin u Kravici podignuta je početkom 2016. godine. To je bio početak najznačajnijeg suđenja pred Višim sudom u Beogradu/Specijalni sud, jer se radi o srebreničkom genocidu. Međutim, 14. jula 2017. godine, Apelacioni sud je doneo odluku da se poništi optužnica za ovaj zločin, koji inače nije kvalifikovan kao genocid, jer je podignuta u trenutku kad Tužilaštvo za ratne zločine/TRZ nije imalo glavnog tužioca. Suđenje je nastavljeno novembra 2017. godine, a ročišta se stalno odlažu zbog nepojavljivanja svedoka, neaktivnosti tužilaštva i odustajanja zaštićenih svedoka usled pretnji koje dobijaju.

U ovom periodu održana su tri **(3)** ročišta:

29. septembar

29. septembar – na današnjem ročištu, a u nastavku dokaznog postupka, vršen je uvid u foto-video dokumentaciju pisanih dokaza. Ovo ročište su pratile preživjele iz udruženja žrtava genocida u Srebrenici iz Tuzle i Srebrenice, kao i aktivistkinje Žena u crnom.

13. oktobar

13. oktobar – u nastavku dokaznog postupka nastavljeno je izvođenje pisanih dokaza.

20. novembar

20. novembar – na ročištu vršen je uvid u pisane dokaze.

Suđenje Milorad Kotur

Optuženi Milorad Kotur je pripadnik rezervnog sastava policije pri Stanici javne bezbednosti Bosanska Krupa. Optužnica tereti M. Kotura da je od jula 1992. do septembra 1992. godine, na području opštine Bosanska Krupa vršio sledeće zločine:

1. U drugoj polovini meseca jula 1992. godine, iz logora Omarska (opština Prijedor), radi navodne razmene koja je trebala da se obavi na području opštine Bosanska Krupa, izvedena su **44** logoraša, civila bošnjačke i hrvatske nacionalnosti koji su se vozili u minibusu TAM 130 da bi se na putu za navodnu razmenu, po naredbi optuženog, izveli iz minibusa u mesto Donji Dubovik, opština Bosanska Krupa, nakon čega su vezani žicom, a potom su ih držeći automatske puške u rukama, zajedno odveli do jame „Lisac“ koja se nalazila u blizini i pucajući iz vatrenog oružja lišili života **44** civila bošnjačke i hrvatske nacionalnosti, da bi 2000. godine prilikom ekshumacije u mestu Donji Dubovik, opština Bosanska Krupa u jami „Lisac“, identifikovana tela navedenih civila.

2. Početkom meseca avgusta 1992. godine u mestu Donji Dubovik, opština Bosanska Krupa, su presreli **7** civila bošnjačke nacionalnosti, koji su se kretali iz Prijedora prema Bihaću i to: BM, BN, BNj, BO, BP, BR i BS, da bi ih odmah potom pucajući iz vatrenog oružja lišili života, nakon čega su 2000. godine prilikom ekshumacije u mestu Donji Dubovik, opština Bosanska Krupa u jami „Lisac“, pronađena i identifikovana tela navedenih civila.

U ovom periodu održana su dva ročišta:

24. novembar

24. novembar – na danšnjem ročištu svedočila su dvojica svedoka i jedna svedokinja.

Said Redžić, svedok oštećen koji je bio u logoru Trnopolje je rekao da ne poznaje optuženog, a da je njegov brat Muhamed Redžić ubijen i da su njegovi posmrtni ostaci pronađeni u jami kod Sanskog Mosta.

Mehmed Filović, svedok oštećen je takođe rekao da optuženog ne poznaje, a da mu je u ratu ubijen rođak Miralem Velić.

Mejra Dautović, svedokinja oštećena je pred sudskim većem rekla: „Moja ćerka Edna Dautović je ubijena u jami Lisac. Imala je 22. godine, bila je studentkinja. Došla je iz Tuzle na naš praznik Bajram, 14.07.1992. godine. Odvedena je u logor Omarska gde je silovana svako veče. Tu je bila do 25.08.1992. godine. Ubili su je ispred crkve, a onda bacili u jamu Lisac. Tu su ubijene **2** žene i **43** muškarca. Ja sam preuzela posmrtne ostatke moje ćerke...Moj sin Edin je ubijen ispred bijele kuće tupim predmetom u logoru Omarska, 16.07.1992. godine, a njegovo tijelo je otkriveno u grobnici Kevljani. Upitana da li ispostavlja materijalni zahtev u odnosu prema optuženom, svedokinja je rekla: „Moje dijete

mi niko ne može vratiti. Ne tražim ništa. Moje dijete mi niko ne može vratiti. Neka mu Bog sudi i kazni ga.“

25. decembar

25. decembar – na današnjem svedočila je *Nusreta Sivac*.

Svedokinja je ispričala da je bila zatvorena u logoru Omarska od 09.06.1992. godine, i u njemu ostala do samog zatvaranja logora (avgust 1992.). Rekla je ne poznaje, ali da poznaje *Željka Meakića*: „Ja sam protiv njega svjedočila. On je bio glavni u logoru, sve je bilo pod njegovom komandom. Edna Dautović je sve vrijeme bila sa mnom u sobi. Bilo je nas **36** žena i sve smo osim dvije bile smještene u dvije sobe. Jedna je bila smještena u Bijeloj kući, a druga je bila srpske nacionalnosti pa je imala povlašten položaj. Edna je odvedena 20.07.1992. kada je došao u sobu *Željko Meakić* i pozvao Ednu Dautović, čije roditelja sam poznavala. Edna se spakovala. Ona me zagrlila i rekla mi da pozdravim njenu majku. Meakić joj je rekao da je vodi na razmjenu u Ličko Petrovo selo. Mi zatvorenice smo sve mogle da vidimo kroz prozore kupatila i čule smo prozivku. Došao je mali autobus bihaćkih tablica i neke žene su vidjele na autobudu naljepnice 'Autoškola Šešelj'. Logor je bio osvjetljen, iako je bilo nestanka struje, logor je imao agregat. Ti ljudi koji su došli nisu bili dio logorskih struktura. Prozvano je 45 logoraša, među njima su bile dvije žene. Edna je imala 24 godine i bila je studentica Pedagoške akademije u Tuzli, a *Sadeta Medunjanin* je bila nastavnica u Kozarcu. One su sjele naprijed, na prvim sjedištima u autobusu. Kad je Edna pronađena u jami Lisac, išla sam na identifikaciju Edninim posmtnih ostataka u Sanskom mostu. Logorašima je rečeno: „Pazite, imamo spiskove.“ Kroz logor je prošlo **3.200** ljudi. Žene su bile potpuno izolovane, odvojene od muškaraca. Ko god nije dolazio na taj jedan obrok dnevno koji smo imali, mi smo znali smo da je ubijen. Dan u logoru je počinjao brojanjem mrtvih. Dolazio je mali kamion i kupio mrtve. U logoru su postojale Bijela i Crvena kuća. Bijela kuća-zloglasni zatvor gdje su bili smješteni tzv. ekstremi. Iz Bijele kuće niko nije preživio, dok su Crvenu neki preživjeli. U ovim logorima su bili ljudi smešteni po kategorijama. Dok smo gledale kako lude odvođe iz logora, to je bilo vrlo rizično. Vidjela sam i kad smo mi žene koje smo ostale, žalile što i nas ne odvođe jer smo pomislili da je to za razmjenu. Potom je *Nusreta Sivac* govorila o etničkom čišćenju, progonu i mučenju osoba nesrpske nacionalnosti u Prijedoru: 'Prvi dan kada sam otišla na posao neki naoružani ljudi koji su mi rekli da ja tu više ne radim. Svi nesrbi su dobili otkaz. Nikada nisam dobila optužnicu da vidim za šta sam optužena. Ja sam prva žena iz Prijedora koja je uhapšena' itd.

(Izveštaje sa navedenih ročišta možete naći na sajtu ŽUC-a)

MREŽE, KOALICIJE–UZAJAMNA PODRŠKA I SOLIDARNOST

Žene u crnom su pokretačice ili aktivne učesnice brojnih regionalnih mreža, koalicija i saveza, aktivne učesnice u aktivnostima srodnih organizacija radi jačanja uzajamne podrške, solidarnosti, civilnog društva i demokratije u Srbiji i u celoj regiji.

U ovom periodu realizovane su sledeće aktivnosti od kojih izdvajamo sledeće:

SASTANAK MREŽE ŽENA U CRNOM, 14, 15. I 16. SEPTEMBAR 2023. – Radmilovac kod Beograda

Na sastanku Mreže Žena u crnom učestvovalo je **55** aktivist/kinja iz **20** gradova iz: Jugoslavije: *Bosne i Hercegovine* (Tuzla, Zvornik, Sarajevo), *Hrvatska* (Zagreb, Pakrac), *Kosovo* (Priština), *Srbija* (Novi Pazar, Beograd, Bajina bašta, Kikinda, Prijepolje, Priboj na Limu, Sombor, Pančevo, Zrenjanin, Kraljevo, Leskovac, Novi Sad, Kruševac), *Krakov/Poljska*, *Nemačka* (Berlin).

14. septembar

Četvrtak, 14. septembar

U slici i reči – o aktivnostima Mreže Žene u crnom Srbije, u prethodnom periodu – suočavanje s prošlošću (ulične akcije, posećivanje mesta zločina, suđenja pred Specijalnim sudom u Beogradu); Ženski sud – feministički pristup pravdi: slučaj Foča; feministička etika brige i odgovornosti; *Solidarnost je naša snaga* – praćenje suđenja za seksualno nasilje (slučaj M. Aleksić), suđenje u Ivanjici; solidarna podrška ukrajinskim izbeglicama itd.

Diskusioni kutak: „Kuda i kako dalje“ – aktivisti/kinje su prijavile sledeće teme o kojima su kratko izveštavale/i.

Šta je antifašizam danas?

Dragan Stojković, Savez antifašista Srbije, se osvrnuo na aktuelnu fašizaciju i države i društva u Srbiji i to se, između ostalog, ogleda kroz: *Zakonsko izjednačavanje fašizma (četnički pokret) i antifašizma*

(partizanski pokret); u falsifikovanju istorije učestvuju desničarske partije, akademska zajednica, kulturni delatnici: 'Zakonom koji je usvojila Skupština Srbije (2004.) otvorena su vrata za jako širok front propagande, i u akademskim strukturama i među istoričarima, književnosti, muzici i generalno među intelektualnom elitom.'

U Srbiji se rat nastavlja drugačijim sredstvima – totalitarna država (sa svim urušenim institucijama) generiše strah, proizvodi neprijatelje na osnovu ideološke orijentacije, etničko/verske pripadnosti, širi klimu nasilja, straha i mržnje u društvu: „Pravimo društvo koje funkcioniše na strahu, mržnji i nasilju. Strah se proizvodi tako što se na razne načine stvara strah kod građana jednih od drugih, pa su nam opasnost komšije koje su druge vere i nacije. Mi se nalazimo na pragu otvorenog fašizma' itd.

Mirjana Bilopavlović, NVO Delfin, Pakrac/Hrvatska se osvrnula na revizija antifašizma u Hrvatskoj ispoljava se u Hrvatskoj kroz:

Kulturocid: „Preko 3000 antifašističkih spomenika je porušeno. Nama većina spomenika nije upisana u registar kulturnog dobra i mi kao antifašisti ne možemo prozvati nikoga da spomenici budu zaštićeni“.

Negiranje Holokausta: „U Hrvatskoj se generalno negira Holokaust. Srednjoškolicima kažu da je Holokaust izmišljotina komunista, koji negiraju pravo Hrvatima da žive u svojoj državi“.

Izjednačavanje fašizma i antifašizma: „I ministar vanjskih poslova kvalificira partizanski pokret totalitarizmom, a Tito je bio jedan od najvećih neprijatelja Hrvata, kojeg treba izjednačiti sa Hitlerom, Musolinijem, Staljinom“.

O zlo/upotrebi religije protiv demokratije, ljudskih prava, žena...

Snežana Jakovljević, Peščanik, Kruševac, upozorila je na:

Fundamentalistički zahtev Srpske pravoslavne crkve/SPC o ukidanju Zakona o rodnoj ravnopravnosti-rodno osetljivom jeziku: “U poslanici patrijarha Porfirija povodom Uskrsa napao je rodno osetljiv jezik i rekao da je to 'izmišljotina koja stiže sa Zapada', da to nije 'u duhu

našeg jezika, ni u duhu naše tradicije, niti to ima neki dobar uticaj na nas". To je izazvalo negodovanje nevladinih organizacija, stručnjaka/kinja za jezik.

Mržnja patrijarha Porfirija prema ženama podstiče nekažnjivost porodičnog i seksualnog nasilja u Srbiji: 'Krajnje je opasno to što govori patrijarh, za društvo, za žene jer je od 2010. u Srbiji ubijeno **430 žena**. Ako neko ko ima takav uticaj na građanstvo govori takve stvari, to podstiče druge da zlostavljaju žene i prođu nekažnjeno".

Nikola Krstić, slobodni novinar, Beograd, *osvrnuo se na izuzetno visok nivo klerikalizacije:* „Po podacima Republičkog zavoda za statistiku, mi u Srbiji imamo 86% hrišćana, 81% pravoslavaca, 1,1% ateista, 0,1% agnostika, 2% se nije izjasnilo, 4,4% muslimana“.

Krstić je upozorio na *rast klerofašističkih tendencija među vernicima - napadi na slobodu medija, slobodu govora:* „Kada sam pisao o SPC, isključivo najžešće napade, najkrvoločnije dobijam upravo od vernika pravoslavlja, ukoliko si protiv SPC, ako si protiv patrijarha Porfirija ili Pavla, ako drugačije razmišljaš, ti ne zaslužuješ da živiš. Oni imaju veliku moć“.

Azra Šeta Hadžić, Sarajevo/Beograd je *upozorila na rast fundamentalističkih tendencija, posebno vehabizma u BiH:* „Vehabizam je došao devedesetih godina kroz humanitarne organizacije iz islamskih zemalja i tu se zadržao. Oni ne priznaju islam koji propovijeda Islamska zajednica. Vehabije u BiH stvaraju svoju zajednicu, imaju striktna pravila i tvrde da se vraćaju izvornom islamu. Vehabije imaju sve odvojeno, ponašaju se po šerijatskom pravu, a inače su finansirani iz Saudijske Arabije, Kuvajta itd.“

Verski fundamentalisti se međusobno podržavaju u borbi protiv demokratije i ljudskih prava: 'Kad je u Banja Luci LGBT događaj, komentari su bili 'podržavamo braću četnike, ubijte pedere'. Onda su se tu ujedinili. Ne vole se međusobno, ali kada imaju zajedničkog neprijatelja, ujedinjuju se'.

Islamski fundamentalisti vrše propagandu preko društvenih mreža – šire mržnju prema ženama-propisuju im način ponašanja, odevanja, huškaju na mržnju prema ateistima, vrbuju mlade, naglasila je Azra.

na lokalnom, regionalnom i globalnom planu - što pogoduje bujanju fundamentalističkih snaga:

Rast fundamentalizma u BiH mora se posmatrati i u kontekstu pritiska Hrvatske i Srbije na integritet BiH: To ne može da se gleda izvan političkog konteksta u kome su muslimani u BiH između dva politička i vjerska fundamentalizma koji na svaki način ponižava te ljude 30 godina. Počinjen je genocid u Srebrenici a oni se rugaju tome. Umjesto da Zagreb i Beograd učine sve da se situacija normalizira u BiH, oni čine suprotno' (Boris Pavelić).

Vakuum države socijalnog blagostanja popunjavaju fundamentalistički pokreti sa tzv.alternativnim socijalnim institucijama (vrtićima, školama...): „Slično je i u Novom Pazaru. Oni se bave humanitarnim radom, stiže im dosta finansijskih sredstava sa svih strana. Oni imaju svoje škole, vrtiće“ (Aladin Paučinac).

U situaciji opšteg beznađa u Sandžaku (socijalnog, političkog) bujaju organizacije religijske orijentacije, prostor postaje poprište borbe moćnih islamskih režima za uticaj, naročito za versku radikalizaciju: „Unazad par godina u Novom Pazaru imate jako zanimljivu tendenciju - sijaset organizacija civilnog društva koje imaju veliku potporu u religiji...! rekao je Fahrudin Kladničanin.

Uticaj verskih zajednica i klerikalizacije na sindikalno organizovanje i radna prava

Binasa Džigal, Udruženje žena Polimlje, Prijepolje:

Krah socijalističkog projekta, na ekonomskom i političkom planu, imao je za posledicu rehabilitovanje religioznih verovanja i bujanje verskog organizovanja: „Devedesetih godina, kada je došlo do osipanja i radnika i komunista i sindikalnog organizovanja, sve verske organizacije su zauzele celokupni prostor. Radnička klasa je nestala, vode se borbe za život. To su iskoristile verske zajednice i počele da deluju na sve ljude“.

Žene su glavna meta napada verskih organizacija: „Njima su najveće mete žene, fundamentalisti smatraju da ne treba više da rade van kuće, nego da rađaju i da zavise od muškaraca. Žene više nisu radnice, nemaju nikakva radna prava, nego imaju obavezu samo da rađaju i uvek mogu da budu zamenjene drugom ženom“, naglasila je B. Džigal.

Staša Zajović, ŽUC, Beograd je iznela neka iskustva iz obrazovnih programa ŽUC-a o kršenju radnih prava žena u Srbiji (2017/8) koja ukazuju na uticaj klerikalizacije na sindikalno organizovanje i radna prava žena:

Nepoverenje u kolektivne radničke akcije, totalno nepoverenje u sindikate; fatalistička uverenost radnica da se ništa ne može učiniti: „Takva je atmosfera da žene ne mogu da izdrže, i optužuju sebe. Misle da nešto nije u redu sa njima“.

Među radnicama prevladavaju nacionalizam, klerikalizacija,

medikalizacija: „Zapaženo je da je među radnicama potrošnja lijekova za smirenje ogromna. Radnice misle da tako jedino može da izdrži. Zahtevi su preveliki i izjavljivale su ‘mi moramo sebe da ojačamo da to izdržimo, ili odlazeći u crkvu ili pijemo lekove ili tražeći psihološku podršku. To je samo kratkoročno“ itd.

Milka Rosić – SMS Otkazi, fabrika pamučne robe Džinsi, Leskovac – NENA – grupa za mir i prava je navela primere ‘*robovske eksploatacija žena*’: „Najsvežiji slučaj kršenja svih mogućih prava je u fabrici turske konfekcije. Pustili su ih na kolektivni odmor. Kada su se vratile, čitale su naslove u novinama da je fabrika u blokadi. Kasnije su dobile otkaze preko sms poruka. Ostale su im tri neisplaćene plate, a za šest meseci neisplaćeni topli obrok i putni troškovi. Pokrenut je stečajni postupak. Kriva je država zato što je to omogućila. I siromaštvo i strah ljude blokira. Ljudi su u haosu..“

Čitalački kružok – mali sajam angažovanih izdavačkih kuća

Izdanja **MOST ART JUGOSLAVIJA** – udruženje za kulturu povezivanja kratko je predstavio Dragan Stojković: ‘Ova izdavačka kuća objavljuje autore/ke sa prostora Jugoslavije, koja ‘više ne postoji kao država, ali postoji jedinstveni jugoslovenski prostor i civilizacija koja nije nestala’. MOST ART objavljuje naslove koje se drugi izdavači ne usuđuju i to je izvanredan kulturni i etički poduhvat. Stojković je ovom istakao značaj knjiga o ženama itd.

„Najsretniji čovjek na svijetu“ (95 min.) – makedonske rediteljke *Teone Strugar Mitevaska*; scenaristkinje *Teona Strugar Mitevaska* i *Elma Tataragić*; film je proizveden 2022. godine, govori o ratnim traumama, pokušaju prevazilaženja prošlosti. Nakon projekcije bilo je reči o pogrešnim praksama pomirenja u projektnim/donatorskim aranžmanima – eksploataciji patnje i tragedije.

Petak, 15. septembar

Petak, 15. septembar

O pomirenju – bila je ‘centralna’ tema ovog sastanka, sastojala se od više segmenata:

O pomirenju: pojam, koncepti, zloupotrebe

– govorio je **Lino Veljak**, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, a moderirala je: **Marijana Stojčić**, ŽUC, Beograd

Veljak se na početku osvrnuo na *religijske korene ideje pomirenja* u monoteističkim religijama. Naveo je zloupotrebu oprosta i kajanja od strane počinitelja ratnih zločina u bivšoj Jugoslaviji:

Biljana Plavšić, osuđena za ratne zločine na Haškom sudu 'iskazala je kajanje za zla koja su pod njenim vodstvom ili uz njezino sudjelovanje počinjena nad (primarno) Bošnjacima u BiH, te je zbog toga prije vremena puštena na slobodu. Vrativši se u zemlju, objasnila je kako kajanje uopće nije bilo iskreno, jer sve što je činila bilo je opravdano a sve što su srpske oružane jedinice činile Bošnjacima bilo je pravedno, ali ona se verbalno pokajala da bi izašla iz zatvora'.

Dario Kordić, osuđen pred Haškim tribunalom zbog pokolja u Ahmićima, gdje su jedinice HVO-a izvršile jedan stravičan pokolj civilnog stanovništva bošnjačke nacionalnosti u selu Ahmići u srednjoj Bosni, danas student teologije u Zagrebu, izjavio da se ne kaje zbog ičega što je učinio, a to što je učinio, da je bilo pravedno i opravdano'.

U nastavku Veljak je govorio o '**konceptima postkonfliktnog pomirenja**' – o modernim teorijama pomirenja:

Prvo, odnose se na sukobe, ratove, agresije jedne država na drugu, na etnička čišćenja i sl. Tu se polazi od pitanja na koji način društva koja su bila u konfliktu mogu doći do stabilne vladavine ili do uspostavljanja nekog stabilnog reda i poretka.

Drugo pitanje na kojem se značajan dio tih modernih teorija zasniva, jest na koji način je moguće da se žrtva (i to ne samo kolektivna nego i pojedinačna žrtva) pomiri s počiniteljem, kako da mu oprosti i da li je moguće pomirenje bez oprosta. Javno priznanje počinitelja je osnovna pretpostavka za bilo kakvo pomirenje. Međutim, zločinac često deklarativno priznaje zločin bez istinskog pokajanja. To je već spomenuti slučaj Biljane Plavšić.

I treće pitanje od kojih moderne teorije polaze jest usvajanje pozitivnih osjećaja i stavova, dakle prije svega razvijanje empatije i solidarnosti kao pretpostavke za autentično pomirenje.

Četvrto pitanje odnosi se na još jednu pretpostavku za pomirenje: da li se žrtvama daje adekvatna nadoknada za njihove patnje.

Veljak ukazuje da '*nadoknada žrtvama* je bez prva tri momenta sasvim problematična, zato jer bez istinske promjene stavova, ne deklarativne i verbalne, bez promjene uvjerenja, bez autentične empatije, autentične solidarnosti, u konačnici zapravo licemjerna, jer ne može biti ništa drugo nego podmićivanje'.

Naveo je konkretan primer podmićivanja: 'Ne mogu a danes pomenem jedno skorašnje podmićivanje te vrste: vjerovatno svi znate za slučaj većeg broja Bošnjaka, izbjeglica iz BiH, koje je crnogorska policija izručila policiji ili paravojnim formacijama RS (1992.) te je najveći dio tih izručenih izbjeglica bošnjačke nacionalnosti ubijen od strane

vojske, policije i paravojnih jedinica RS. Kada se ta afera otkrila, vlada Crne Gore je dala određenu materijalnu odštetu preživjelim članovima porodica ubijenih odnosno izručenih Bošnjaka. Oni su prihvatili taj novac koji nije bio baš prevelik, 50.000 maraka je vjerojatno mnogo, ali upitno je da jedan jedan ljudski život vrijedi 50.000 maraka i da li se on tim novcem može kompenzirati.

Veljak smatra da postoje alternative: autentično prihvatanje odgovornosti, kolektivne odgovornosti i individualne krivnje:

Kolektivna odgovornost znači da neki narod, država, neka etnička skupina, državljani i državljanke neke države u čije ime su počinjeni određeni zločini autentično prihvate i vlastitu odgovornost za to što je počinjeno bez obzira na to što su oni bili ravnodušni ili što su se neki čak u granicama svoje mogućnosti tome suprotstavljali.

Krivnja je uvijek individualna i institucionalna: nisu narodi krivi, nego su pojedinci krivi i institucije su krive. Međutim, ona zajednica koja na temelju prihvaćanja vlastite kolektivne odgovornosti ne prihvati i krivnju konkretnih ljudi koji su ne samo odgovorni nego i krivi za zločine počinjene u ime zajednice, nije sposobna za pomirenje i ona ne zaslužuje oprost.

Oprost zaslužuje samo ona zajednica koja će svoje zločince smatrati izrodima, tako što će im čak i nacionalističke opcije im oduzeti moralno pravo da budu pripadnici tog naroda. Tek takav narod je u stanju da pristupi procesu pomirenja. Dakle, ako hoćemo govoriti o pomirenju, onda moramo govoriti o promjeni masovne svijesti (javnog mnijenja), a bez toga su to sve skupa prazne priče i gubitak vremena, zaključio je Veljak.

Pomirenje iz aktivističkog ugla – kritičko preispitivanje

Prelaženje granica oko sebe i u sebi – iskustva izvan projektnih okvira u 90-im; pomirenje bez odgovornosti – pomirenje odozgo - zloupotrebe komemoracija od strane političara - regionalnih i međunarodnih; komercijalni aranžman intetničkog pomirenja; inicijative i odgovornost civilnog društva ('Ne treba da nas mire odozgo, nego pomirenje mora da dođe od nas') itd.

Učestvovala/i:

Manda Prišing, mirovna grupa 'Ravangrad', Sombor/Vojvodina

Memnuna Nuna Zvizdić, Sarajevo, članica Regionalnog ženskog lobija za mir, bezbednost i pravdu u Jugoistočnoj Evropi

Nora Ahmetaj, aktivistkinja za ljudska prava i feministkinja, Priština/Kosovo

Suvada Selimović, udruženje 'Anima' Đulići, BiH

Fahrudin Kladničanin, Akademska inicijativa 'Forum 10', Novi Pazar

Nela Pamuković, Centar za žene žrtve rata, Zagreb

Moderirala: Staša Zajović

Mirovni aktivizam početkom i tokom devedesetih odvijao se izvan projektnih okvira kroz: inicijative izgradnje mira odozdo; prelaženje granica; internacionalističku solidarnost mirovnih grupa – o tome su govorile Manda Prišing i Nuna Zvizdić.

Manda je iz očajanja zbog rata, prisilne mobilizacije, državno prekinutih telefonskih i svih drugih veza između Srbije i Hrvatske krenula u akcije, od kojih navodimo neke:

Prvi susreti prijateljstva u Mađarskoj – samofinansirajuća putovanja; krug se polako širi: „To je bilo u martu 1992. i dogovorile smo se da se nađemo u Baji, u Mađarskoj poslednje subote. Ići u to vreme u Bajuu iz Sombora je bilo dugotrajno i skupo, benzina nije bilo, plaćala se izlazna taksa, i čekalo se jako dugo na prelazu u Mađarsku. Dakle, poslednje subote u avgustu, mi smo bili u koloni u 05h, a stigli smo u 16h. Taj krug je bio sve veći...!

Prelaženje 'neprijateljskih' granica - istorijski susret u Osijeku – Centar za mir i nenasilje – epicentar mirovnog aktivizma u celoj regiji: „Putovali smo do Baje, pa onda do Pečuha, onda od Harkanja do Osijeka. Stigle smo tamo u 07.30h. Pitala me 'da li bi pristala da dođeš na naš seminar?. Ja sam se sledećeg dana pojavila u Centar za mir i nenasilje. Bilo nas je četrdesetak. Cela prostorija je bila ispunjena nekom težinom i ja sam rekla: 'Evo mene iz Srbije. Došla sam da se sretnem sa vama, jer ne znam šta da radim u ovako strašnom svetu'. Ovi kontakti su nam pomogli da se nešto počne menjati: samo posle četiri sata te radionice, njih 40 je pevalo i opraštalo se sa mnom zagrljajima. Apsolutno mi je svako prišao, svako me zagrlilo, i šapnuo mi koga ima u Srbiji. (...) Ja sam sutradan dobila neke stvari koje treba preneti preko. Posle sam kao sumanuta išla u Osijek, u svom aranžmanu, sa svojim parama“.

*Put je mir, mir je put – izgradnja mira kroz zajedničko učenje, posete, poverenje: „Kontakt sa ljudima iz Nemačke je bio jako bitan, jer su oni došli u Srbiju, u martu sledeće godine su bili kod nas u Somboru. 21. marta (1992.) je počeo petodnevni seminar *Put je mir, mir je put*.. Vrlo brzo posle toga je organizovana *Kuća susreta u Mohaču*. Preselili smo se iz Baje u Mohač“.*

Potom je Manda podsetila na Koordinaciju mirovnih organizacija za Istočnu Slavoniju, Baranju i Zapadni Srem. Ova (ne)vidljiva putanja mirovnih podviga (od 1991.) i navodimo samo neke:

- U aktivnostima je učestvovalo nekoliko stotina hiljada građana; organizovale smo nekoliko stotina seminara i radionica o nenasilnoj komunikaciji, radu na transformaciji sukoba, obnovi poverenja među ljudima, ljudskim pravima i građanskim inicijativama za više od 5.000 učitelja, volontera i drugih koji rade sa ljudima;
- u čišćenju ruševina i obnovu objekata uložile su više od 100.000 volonterskih radnih sati te dopremile i raspodelile humanitarnu pomoć i materijale za obnovu u vrednosti većoj od dva miliona dolara;

- štampani su razni materijali (od biltena do nedeljnika i mesečnika) u ukupnom tiražu većem od pola miliona primeraka;
- broj prenesenih poruka i pisama, kao i razgovora i sastanaka s predstavnicima vlasti ili medija, stranih i domaćih organizacija, kao i broj sprečenih kršenja ljudskih prava toliko je veliki da se nikad neće ni saznati“.

Nenasilje i mir nisu vesti u dominantnim ratnohušakačkim medijima u Srbiji i Hrvatskoj: „O mirovnim organizacijama govorilo se na radio i TV programima širom sveta i one su bile predmet više od 10.000 članaka u novinama u celom svetu. Za svo to vreme sve organizacije (iz Koordinacije) nisu prikazivane zajedno više od UKUPNO petnaest (15) minuta na svim 'našim' i 'vašim' televizijama“.

Na kraju je Manda govorila o Mirovnim kampovima mladih od 1993. do Yu peace – mladi za mir do danas...

Memnuna Nuna govorila je o ženama – graditeljicama mira:

Žene su prenosile mir u zajednicama koje se još nisu bile oporavile od ratnih razaranja - naše se zajednice još nisu bile ni oporavile od ratnih razaranja, a mi smo gradile mir:

„Neumorna strast nas žena za traženjem ljudskih vrijednosti kod svakoga u kome je bilo stalo do života bez nasilja i rata, držala nas je sve budnima u svakom trenutku i na svakom mjestu podjeljenog prostora u kome smo zajedno živjele...“

Žive vode – domaći koncept izgradnje mira – denunciranje ratnih politika, uspostavljanje pokidanih veza, isceljenje, brižnost, saosjećajnost, prenošenje naših iskustava širom sveta; Žive vode su solidarno podržavale međunarodne prijateljice, bez intervencije u sadržaj našeg rada, uz puno povjerenje u naš koncept i praksu: „Mi smo imale konceptualni okvir Žene grade mir, a nazvale smo se Žive vode. Mi smo pokušale da napravimo domaći koncept izgradnje mira koji ćemo primenjivati u svim našim zajednicama i kulturama. Pet godina je trajala podrška (Amerikanki) koju su nam one pružale, hodale smo pola planete...Naš konceptualni okvir je bio ozdravljajući, u teškim danima: od imenovanja štetnih ratnih politika, istine i pomirenja, dobre teorije i prakse' itd.

Nuna se potom kritički osvrnula na perpetuiranje ratno-huškačke politike u regiji i postavila pitanje odgovornosti aktera/ki celokupnog društva: „Šta smo mi to uradile da se u četrdeset godina što smo radile non stop, nekako ovo srušilo? Šta smo propustile? Na šta nismo obratile pažnju? Pokušavali smo mi godinama, decenijama, u svojim nastupima otvarati pitanja krivice, odgovornosti. Šta smo dobili kao rezultat? Dobili smo da je svaki narod dočekivao svoje zatvorenike, krivce, počinioce, kako god da ih nazovemo, slavio ih i zastupao. Tako da kolektivnu odgovornost neće niko a neće ni individualnu krivicu“.

Bez prihvatanja odgovornosti i priznanja patnje svih; u ovim okolnostima pravda i pomirenje izgledaju nedostižni: 'Pravda je ključni element procesa pomirenja. Kako ćemo doći do pravde kada mi nismo priznali jedni drugima šta smo preživjeli, šta nam se dogodilo?.'

Postavila pitanje odgovornosti međunarodne zajednice: *'Bosni i Hercegovini je nametnut mir (Dejtonskim sporazumom). Mi se za njega nismo izborili niti smo ga stvorili nego nam je nametnut.'*

Na kraju nas je suočila sa izazovima i 'zadacima' u vremenima permanentnih ratova i nemira: *'Sukobi širom svijeta ugrožavaju svakodnevni život. Kako možemo živjeti zajedno u razlikama, kako možemo ojačati dijalog i kako se odvažiti na više mira u vremenu koje je tako snažno obilježeno ratom?.'* Ozbiljni i teški zadaci su pred nama'.

Nora Ahmetaj je odmah na početku iznela jasan kritički stav prema praksi pomirenja:

I sama reč pomirenje iritira ljude – političke elite su je 'kidnapovale' za svoje ciljeve; prevladava autoviktimizacija ('ovde vlada stav da smo mi jedine žrtve' i nećemo iz te pozicije da se maknemo): „Reč pomirenje se ne spominje više, ne postoji kao reč. Ona iritira ljude. Političke elite su odgovorne za to. Ovde vlada stav da smo mi jedine žrtve, i nećemo iz te pozicije da se maknemo. Kosovo je premalo, toliko da je sve problematično“.

Odgovornost civilnog društva za odbojnost prema 'pomirenju': nismo dekonstruisali taj pojam ('reconciliation') koji nam je nametnut kroz industriju tranzicione pravde (tzv. četiri stuba TP); umesto toga treba da baštinimo dokumentovanje i gradimo naše modele pravde: „Ja se pitam šta smo mi iz civilnog društva uradili kada reč pomirenje ne sme da se govori? Mi na srpskom i albanskom jeziku nemamo adekvatnu reč za englesku reč prevod reč reconciliation. Ja često razmišljam da li smo mi dekonstruisali taj pojam. Mi očigledno nismo uspeli da radimo sa žrtvama. Mi treba da baštinimo dokumentovanje'.

Političke agende donatora (nametanje tema, prioriteta...) percipirana su kao prinuda i u suprotnosti sa lokalnim političkim agendama i potrebama; to odvraća od pojma i praksi pomirenja, posebno mlade, zarobljene u nacionalističkim narativima svojih roditelja. Umesto toga neophodno je razvijati 'odozdo' drugačije modele tranzicione pravde: 'razgovarati u malim grupama bez stranog mešanja, ispitivati teren, videti kuda da idemo. Potrebno nam je pomirenje koje će doprineti sledećim generacijama u borbi protiv nacionalizma': „Ja radim sa mladima, i kada pričam sa njima, vidim da oni imaju narativ u koji oni veruju, a to je ono što oni čuju od svojih roditelja. Donatori su možda razlog zašto mladi ne žele ni da čuju reč pomirenje. Šta rade donatori? Lobiraju? Za šta? Da li su te aktivnosti stvarno ono što mi želimo ili to je ono što oni žele? Kako da to bude odozdo, da krenemo sa tim aktivnostima da vidimo šta mi želimo. Potrebno nam je pomirenje koje će doprineti sledećim generacijama u borbi protiv nacionalizma“.

Fahrudin Kladničanin je na početku podsetio na dugu istoriju prećutanih, potisnutih, zaboravljenih zločina i represije nad bošnjačkim stanovništvom u Sandžaku od strane srpskog režima tokom devedesetih: masovnu represiju nad bošnjačkim stanovništvom od strane policije i službe državne bezbednosti Srbije; etničko čišćenje bošnjačkog stanovništva, militarizaciju Sandžaka itd.

Fahrudin je pod kritičku lupu stavio donatorske politike na polju tranzicione pravde, tzv. interetničko pomirenje, podršku autokratskom režimu, projektni aranžmani pomirenja sa mladima...

Donatorske politike na početku 2000-tih svode tranzicionu pravdu na krivični nivo (sudske procese) i podržavaju takve projekte; počev od 2010. menjaju 'kurs', nameću agende: od suočavanja s prošlošću, podržavaju tzv. programe demokratizacije, tj. etnifikacije svih problema' - promociju etničke saradnje; u borbi za opstanak civilno društvo gubi autonomiju jer 'da bi organizacije civilnog društva opstale na lokalnu, morali su u jednom momentu da se podvrgnu i sopstvenoj promeni programa': 'Da bi organizacije civilnog društva opstale na lokalnu, morali su u jednom momentu da se podvrgnu i sopstvenoj promeni programa. Na primer, Sandžački odbor je pred zatvaranjem, a gde da se deponuju desetine hiljada dokumenata koja je prikupila Semiha Kačar? Išla je kod raznih bošnjačkih političara lokalnih da traži pomoć, da se pre svega skladišti ta dokumentacija. Njih to ne zanima'.

Komercijalni aranžman intetetičkog pomirenja: etnonacionalistički lideri tj. biznismeni prodali patnju 'svog' naroda za bogate apanaže kojim ih obasipa režim ('ovi danas su pioniri režima koji nastavljaju tu politiku'); donatorska politika pomirenja podriva pomirenje, svodi ga na cinično 'multikulti pomirenje'; politika nezameranja (i režimu i donatorima) lažnog prividnog slaganja onemogućava odgovornu kritičku refleksiju o ključnim pitanjima prošlosti, sadašnjosti pa i budućnosti: ' Mire nas kroz multikulti pomirenje. Mi smo učestvovali u jednom projektu sa Albancima iz Prištine, i sa mladima iz Makedonije. Tema je bila pomirenje. Sedam dana u Dorjanu/Makedonija. Mi smo bili crkli, sedam dana smo radili vežbe, odbojku, fudbal itd. Onda su došli neki Nemci koji su nam rekli da je to bilo divno, niko se tu nije posvađao. Mi crkli...'.

Brisanje zločina devedesetih ide uporedo sa brisanjem otpora zločinima: „Čeka se biološko umiranje aktivistkinja iz devedesetih godina koje su bile trn u oku svim vlastima. Ekipe koje dolaze više nikada neće na ovaj način da se bavi pomirenjem. Pomirenje zahteva istinu i pravdu'.

Donatori, svesno ili nenamerno, stvaraju 'laboratorijsku ekipu mladih ljudi' koji podržavaju nametnute agende što ih odvrćaju od pomirenja

jer u ovoj fazi međunarodnu zajednicu skoro ne zanima demokratizacija, već isključivo stabilokratija ('da se ništa ne talasa') kojom se podržava režim koji 'lobotomira stanovništvo', proizvodi stalne tenzije u osetljivoj sredini kao što Sandžak. Ukratko, ovo je 'kraj epohe pomirenja' i multi-kulti diskursa – to su dimne zavese kojom se prikrivaju svi problemi: „Međunarodna zajednica ima pogrešnu nameru, ona hoće da stvori neku laboratorijsku ekipu mladih ljudi kojima neće biti stalo do pomirenja. Kada se suočavate sa donatorima koji dolaze, to je tragično. Prošle nedelje su bili neki ambasadori u Pazaru i njih ništa ovo ne zanima, njih jedino zanima stabilnost. Kada mi pomenemo režim, oni nam odmah kažu 'vi ste ga izabrali'. Kosovo je blizu, Sandžak je jako osetljiva sredina, tu se sve prelama. Politika bezbednosnog aparata u Sandžaku funkcioniše tako da se ništa 'ne talasa'. To je politika rijalitija. Na to je uticala politika ovog režima koji radi lobotomiju stanovništva. To je kraj epohe pomirenja ovih ljudi danas. Danas samo žele da čuju multi kulti, a to je dimna zavesa. To je vrlo problematično“.

Suvada Selimović je na početku je kratko iznela par činjenica o zločinima – etničkom čišćenju, izbeglištvu, povratku u zaposednute kuće, borbi za opstanak, traganjem za nestalima – najvišu cenu su platile žene...

Potom je govorila o organizovanju žena: stvaranje prostora za ozdravljenje-psihološko jačanje, ekonomsko osnaživanje, briga o zajednici, prvenstveno o deci ('da ih odgajamo bez mržnje'), praćenju suđenja u Beogradu, zajednički rad sa ŽUC-om itd.

Suvada je jezgrovito iznela svoj koncept pomirenja:

'Za mene je to pomirenje i povjerenje. Za zločince proces je drugačiji. Oni prvo treba da priznaju zločin, da odgovaraju za to. Onda je na žrtvama kako će one to da prihvate. Materijalne stvari se lako mogu oprostiti. Ubijani su ljudi, djeca, u mojoj porodici je ubijena 21 osoba. Mi treba da razlikujemo ljude samo po dobru i po zlu.'

Nela Pamuković je odmah iznela kritiku 'projektnog novogovora – advocacy, lobing, reconciliation', a potom objasnila razloge odbijanja koncepta 'Reconciliation smo možda upotrebljavale na engleskom, ali nikad na našem nikada. Ne vidim smisla u njemu, mutan je, asocira me na crkvu, na oprost. Postao je termin koji podrazumjeva sve i svašta: od demokratizacije do utvrđivanja činjenica, suđenja, sve je to pomirenje, pa čak i to kada vi odete jedna kod druge...'

Nela se zalaže za ukidanje termina pomirenje: 'Ja sam za ukidanje termina pomirenje, naša zadaća je pronaći jezik koji nama odgovara i koji će biti razumljiv za ljude, jer ovo sve iritira; moramo naći nešto što nas dira, što ima smisla, a što otvara vidike...'

Tokom diskusije izneti su komentari koji kritički sagledavaju pojam i praksu pomirenja:

Binasa Džigal, Prijepolje je naglasila da su se etnički lideri 'pomirili' ulaskom u strukture režima, ne zanima ih ljudska bezbednost niti ih zabrinjava permanentna militarizacija Sandžaka: 'Bošnjački lideri,

sandžački lideri imaju podršku režima, oni imaju savez sa njima - oni su se pomirili i ušli u vlast. Opština Sjenica je Vučića proglasila za počasnog građanina. Poligon na Pešteru je letos bio pun vojske da bi se Sandžak držao pod šapom'.

Manda Prišing je upozorila da militaristički pristup činjenicama iz prošlosti – slavljenje 'vojnih' podviga umesto uspešnih mirovnih dostignuća: 'Ne spominje se izuzetno uspešan proces mirne reintegracije u januaru 1998. godine (Baranja, Zapadni Srem i Istočna Slavoniju integracija u pravni sistem Hrvatske, a nakon srpske okupacije). Slavi se Oluja...'

Vladimir Jojić, Leskovac smatra da se na pomirenju moralo raditi promenom režima (2000.); pomirenje se može postići terenskim radom sa mladima: 'To je trebalo da se uradi posle promene vlasti. Ja sam vrlo pesimističan da će nešto pozitivno da se desi. Desnica jača na sve strane.'

Rodna dimenzija kontrole malokalibarskog oružja u Jugoistočnoj Evropi: glavni problemi i strateški odgovor

Dragan Božanić, Savetnik za rodnu ravnopravnost i istraživanje, UNDP SEESAC

Moderirala: Sanja Pavlović, Autonomni ženski centar, Beograd

Božanić je izneo rezultate istraživanja UNDP u Jugoistočnoj Evropi:

- Preko **97%** svog vatrenog oružja poseduju muškarci, a u nekim krajevima, kao što je to Albanija, taj procenat je **99,9%**. Posedovanje oružja je vrlo muška stvar; muškarci s jedne strane dominiraju kao vlasnici oružja, a sa druge u profesijama gde postoji pristup vatrenom oružju. To ima direktne implikacije po bezbednost, naročito u kontekstu nasilja u porodici i nasilja prema ženama;
- Muškarci su počinili incidente sa zloupotrebom oružja su muškarci - **98%**. Mi smo prošle godine analizirali sve incidente sa vatrenim oružjem kojih je za četiri godine od 2019. do 2022. bilo oko **11.600**;
- muškarci su počinili ogroman procenat ubistava vatrenim

oružjem – **98%**. Najčešće zloupotrebljavaju oružje u kriminalnom kontekstu, javnim razmiricama i nasilju u porodici. Muškarci čine većinu žrtava zloupotrebe vatrenog oružja, naročito ubistava, preko **80%** ubijenih su muškarci;

- U periodu od 2012. do 2016. godine od svih žena koje su ubijene u jugoistočnoj Evropi, **67%** je ubijeno u kontekstu nasilja u porodici, 2/3 žena strada u nasilju u porodici.
- od svih žena ubijenih u regionu, **38%** su ubili njihovi partneri. U slučaju **1%** gde su žene ubile svoje partnere je postojala višedecenijska istorija nasilja. **40%** od svih ubistava u nasilju u porodici je počinjeno vatrenim oružjem itd.

Božanić je potom ukazao na opasnosti *toksičnog maskuliniteta*: 'Pod tim podrazumevamo ponašanje muškaraca gde je akcenat na dominaciji i da bi ostvarili dominaciju koriste nasilje, uključujući i seksualno nasilje. Ukoliko nasilnik ima oružje, on ima svu moć i kontrolu. Ukoliko je oružje prisutno, to smanjuje mogućnost da će nasilje uopšte biti prijavljeno. Smanjuje se šansa da žena pobegne. Ključni problem sa posedovanjem vatrenog oružja je u tome da je mnogo više ljudi ubijeno u nasilju u porodici nego u bilo kom drugom tipu incidenata' *zaključio je Božanić.*

Višedecenijsko nasilje i nagomilane traume uzimaju danak

(O masakrima počinjenim maja 2023. godine)

Govorio: **Dragan Popadić**, profesor socijalne psihologije na Filozofskom fakultetu u Beogradu; *moderirala: Staša Zajović*

Višedecenijsko i transgeneracijsko nasilje u Srbiji eskaliralo je masakrima:

3. maja 2023. u beogradskoj školi 'Vladislav Ribnikar' jedan trinaestogodišnjak ubio osmoro osmoro učenika i čuvara škole, a ranio šestoro dece i nastavnicu; od posledica ranjavanja kasnije je preminula još jedna devojčica.

4. maja 2023. – dvadesetjednogodišnji muškarac ubio je u okolini Mladenovca osam osoba, a **14** ranio.

Popadić je o eskalaciji višedecenijskog sveprisutnog nasilja u Srbiji, ali i o odgovoru građanstva na nasilje:

Normalizacija i brutalizacija nasilja – osvešćenje građanstva kroz proteste: 'Brutalno nasilje je prolazilo potpuno nezapaženo kao da smo umrtvljeni. Protesti su proizašli iz snažne kolektivne emocije. Možemo da pričamo o tome koliko je ta emocija snažna još uvek...'

Popadić smatra da je najveća odgovornost države za nasilje:

Odgovornost država kao glavnog generatora nasilja: 'Građanima je bilo očigledno da sistem nije funkcionisao u slučaju dva masakra, a ni neposredno posle. Što se tiče verbalnog nasilja, ono nikada nije bilo veće od strane vlasti nego posle tih događaja. Nema granice. To je faktički eskaliralo.'

Popadić je ukazao na **odgovornost društva** – odsustvo empatije, podrška na izborima počinocima nasilja; nepriznavanje žrtava ('ne postoji tuđe žrtve, vlastite žrtve su jedine'): 'Kako je moguće da se celo društvo nađe toliko utopljeno u svakodnevno nasilje, u različitim oblicima. To traje više od dvadeset godina. Kako je moguće da vinovnici nasilja budu birani na izborima od građana, kako je moguće da oni imaju dvotrećinsku većinu?'

Popadić je upozorio na krajnje **destruktivnu posledicu nesuočavanja sa zločinima** iz prošlosti:

'Vratili su se na vlast počinoci zločina iz devedesetih, postali su politički i ekonomski moćnici: Ista grupa ljudi koja je učestvovala u programu koji je doveo do rata i nacionalističke politike, za koje je rat bio prirodna konsekvencija, istoj toj grupi je omogućeno da preuzme državu. Učenici Šešelja i Miloševića su sada na vlasti.'

Među posledice Popadić je istakao i **klimu nekažnjivosti** zločina na nivou države i društva, *opravdavanja ratne politike perpetuiraju klimu nasilja i otežavaju stvaranje bilo kakve alternative*: 'Ne samo sadašnja, već i prethodne vlasti, su zamerale što je izgubio rat a nešto ga je započeo. U ovakvoj klimi tolerancije zločina, niko nema transformativnu moć da kaže idemo u drugom smeru i nažalost, društvo će ostati anestetizirano prema nasilju iz svoje prošlosti.'

Potom je Popadić upozorio na **rastuću militarizaciju**: *Režim vodi rat niskog intenziteta – proizvodnja neprijatelja, organizovanje medijskog linča protiv neistomišljenika/ca; slepa poslušnost podanika – militaristička patrijarhalna struktura ('velika porodica srpskog naroda na čijem čelu su patrijarsi i crkveni i svetovni, alfa mužjaci');* demonizacija opozicije; organizovani kriminal; urušavanje svih institucija...

Jezik mržnje u medijima uvek prethodi fizičkom nasilju: 'To funkcioniše na tom nivou neprestanog verbalnog nasilja o kome smo zarobljeni, a to je stepenica ka fizičkom nasilju. Ja ne vidim rešenje jer nas neprestano uče jeziku mržnje', naglasio je Popadić.

Neki od komentara nakon izlaganja Popadića:

Vladimir Joić: 'U ovoj zemlji negovanje militarizma traje od devedesetih. Mi živimo u ratu bez oružja. Procenat samoubistva je povećan u Srbiji.'

Melanija se osvrnula na militarizaciju škola: 'Ispred škole su policajci sa pendrecima i pištoljima. Ja sam užasnuta.'

Ivan je naglasio kontinuitet demonizacije svih koji se bune, posebno protiv rata: 'Od devedesetih godina društvo je izvrnuto. Ljudi koji su učestvovali u antiratnim protestima su nazivani izdajnicima.'

Ljilja R. je istakla solidarnost u regiji sa žrtvama masakra: 'Jako je važno da su naši susedi u BiH proglasili Dan žalosti. Mi strategijom poricanja nikada nismo uradili ništa slično.'

SRBIJA PROTIV NASILJA – O PROTESTIMA – IZVEŠTAJI SA TERENA

Učestvovala/i:

Vladimir Joić, NENA – grupa za mir i prava žena, Leskovac

Ivan Prišing, mirivna grupa 'Ravangrad' Sombor

Nadežda Kostić, Peščanik, Kruševac

Aladin Paučinac, Inicijativa slobodnih građana, Novi Pazar

Gordana Perunović Fijat, novinarka, Kikinda

Vladimir Jevtić, Mreža ŽUC, Bajina bašta

Branislav Markuš, Zrenjaninski socijalni forum, Zrenjanin

Melanija Aleksić, ŽUC, Beograd

Snežana Obrenović, Mreža ŽUC, Kraljevo

Moderirala: Ljiljana Spasić, Građanska akcija, Pančevo

ZAŠTO SU PROTESTI BILI VAŽNI I ZAŠTO SMO UČESTVOVALI/E U PROTESTIMA?

Višegodišnje pojačano i sveprisutno nasilje, koje je kulminiralo masovnim ubistvima 3. maja u Beogradu i 4. maja u okolini Mladenovca, u selima Dubona i Malo Orašje, glavni je uzrok zbog koga su se građani okupljali na građanskim protestima „Srbija protiv nasilja” u desetak posmatranih gradova tokom proteklih meseci.

Prema izjavama izveštača/ica, učesnicima/ama protesta je, glavni motivi učešća u protestima su:

- da izraze solidarnost sa porodicama žrtava,
- da iskažu nepoverenje prema nadležnim institucijama i
- da upozore javnost da su ovakvi događaji neprihvatljivi.

One/i su smatrale/i da je njihova moralna obaveza i njihov lični građanski čin da u ovim događajima učestvuju.

Šta je zajedničko ovim protestima?

- protesti su se proširili po celoj Srbiji,
- učesnici/e svuda podržavali/e iste zahteve,
- mnoge/i građani/ke iz unutrašnjosti dolazili su na proteste u Beograd,
- učesnici/e protesta su saglasni/e da su tragedije koje su se dogodile pokazale srpskom društvu razmere potpunog kolapsa državnog i obrazovnog sistema, uprkos izjavama najviših državnih funkcionera da „sistem nije zakazao”,
- izveštači/ce sa zadovoljni prisustvom i aktivnim učešćem omladine na ovim događajima u početku, dok je to znatno opadalo kasnije,
- različiti politički stavovi okupljenih građana uglavnom nisu bili prepreka za zajedničko učešće u protestima,

- protesti su imali sličan scenario – počinjali su obraćanjima viđenijih sugrađana ili „običnih ljudi“, kasnije i gostiju iz drugih sredina, često Beograda, među kojima je bilo i predstavnika opozicionih partija, a u nekim gradovima nakon uvodnih govora usledila bi šetnja,
- o protestima protiv nasilja u Srbiji izveštavali su mnogi regionalni mediji.

Koji su glavni izazovi i teškoće primećeni u organizovanju protesta?

- Sve manje ljudi okupljalo, kako je vreme odmicalo na mirnim protestom, izrazilo svoje stavove,
- u nekim gradovima potpuno obustavljeni: relativno mali odziv posledica depopulacije i velikog procenta starog stanovništva,
- mnogi ljudi, naročito oni zaposleni u javnom sektoru ili koji su na različite načine povezani sa državnim institucijama, uplašeni su zbog toga što bi njihovo prisustvo na ovakvim skupovima moglo da ugrozi njihova radna mesta ili ekonomsku egzistenciju,
- u manjim sredinama potrebno je srazmerno više hrabrosti da bi se na ovaj način iskazao moralni ili politički stav itd.

„Ovo je mogla da bude naša dnevna soba“ – promocija zbirke poezije Bobana Stojanovića (izdanje Rende, 2023.), pesnika, antiratnog i LGBT aktiviste koji živi u Kanadi. Aktivisti/kinje su čitali/e odabrane delove knjige, potom se javio na zoom Boban – ceo događaj je bio veoma dirljiv...

Subota, 16. septembar

Subota, 16. septembar

Internacionalistička politika-Međunarodne vesti (feminističko-antimilitarističke/antirasističke; tranziciona pravda, antifašizam...) –
Priredila *Stasa Zajović*, a ceo materijal je distribuiranučesnicama/ima.

Politička situacija u Nemačkoj – rast desnice

Govorio: Stefan Milosavljević, politikolog, aktivista ŽUC Beograd/Berlin; **moderator: Mirko Medenica**

Stefan je ovo pitanje rezimirao na sledeći način:

- Iako najveći procenat glasova za AFD (Alternativa za Nemačku) dolazi iz istočne Nemačke, biračko telo ove partije ne može se svesti na taj kriterijum. Razlog je u tome što AFD dobija sve više pristalica i u zapadnoj Nemačkoj.
- AFD stiže sve veću podršku tokom korone kada se profilisala kao partija slobode – borba protiv vladinih mera i slobode izbora u pogledu vakcinacije. Sledeća faza uspona jeste

početak rata u Ukrajini i sve većim zahtevima da Nemačka isporuči naoružanje. U tom trenutku AFD se zalaže za pregovore i diplomatsko rešenje, ali i odbacivanje zahteva za slanjem naoružanja. Tokom obe faze (korona i rat) AFD je inicirala svoje proteste, ali se i pridružila protestima organizovanim od strane građanstva, što pokušaj prisvajanja protesta.

- U diskursu u Nemačkoj preovladava debata o odgovornosti političkih aktera za uspon AFD. Podele u vladi, stalni sukobi, inflacija, rat u Ukrajini, ali i ostali faktori utiču na uspon ove partije. Međutim, opozicija (CDU – CSU, ali i Die Linke) i vlada pripisuje jedni drugima odgovornost za sve veću podršku AFD-u.
- Govor AFD se normalizuje kroz sve veće usvajanje njihovog rečnika od ostalih vladajućih i nevladajućih partija.

Dogovori o aktivnostima u narednom periodu

Evaluacija: Šta nosiš sa ovog skupa?

- **Veoma je značajno i dragoceno što je pokrenuta tema pomirenja – kritičko preispitivanje pomirenja na akademskom i aktivističkom nivou:** 'Otvorile smo i temu pomirenja o kojoj se nigdje ne raspravlja, nego se samo pojavljuje; 'Tema pomirenja veoma važna i zato što je ona godinama posle rata postala kontroverzna u političkom diskursu. Jako je važan aktivistički ugao, ali i akademski pristup koji pomaže razumevanja pojma pomirenja' itd.
- **Atmosfera poverenja i emotivne bliskosti – to što smo zajedno:** 'Jedini prostor gdje mogu da kažem, da podjelim jeste ovaj prostor. Meni ovo deluje i terapijski, iskrena da budem. I učesnici i teme su za deset'; 'Meni je ovo zaista jedno posebno mesto, mislim na ljude sa kojima se nalazimo. Mi smo svi toliko različiti, ali smo mi navikli na to, jer smo različiti i kod svoje kuće. Kad se mi različiti nađemo ovde, onda smo slični. To mi je bitno. Fascinira me ta neka naša unutrašnja povezanost' itd.
- **Prostor političkog mišljenja i dijaloga na regionalnom nivou; zajedničkog učenja o relevantnim pitanjima – na lokalnom, regionalnom, međunarodnom nivou:** 'Kao i uvijek, ovo je prostor političkog mišljenja, a takvi prostori su rijetki. Vlada ideološka zbrka i desnica to dobro koristi i treba o levici raspravljati na taj način'; „Divno je što postoji međunarodni, kao i regionalni aspekt pa možemo da čujemo ljude iz regiona i sveta' itd.

Od drugih tema o kojima se razgovaralo na sastanku Mreže, istaknute su i sledeće:

- **Razgovor o izazovima na levici vs uspona desnice - odgovori (solidarnost, antifašistički/antiratni otpor, protesti):** 'Volela

bih da nastavimo priču o evropskoj levici jer je to jako važno za naš kontekst. Velika je odgovornost levice za uspon desnice’

- **Upoznavanje sa (ne)vidljivom istorijom antiratnog otpora devedesetih...**

Učešće na protestu ‘Srbija protiv nasilja’: zajednički odlazak na protest u večernjim satima aktivistkinja i aktivista iz Hrvatske i Srbije...

(Integralni izveštaj (40 str.) sa sastanka Mreža ha bhs jezicima nalazi se na sajtu ŽUC-a)

OBRAZOVNI PROGRAMI

- pored već navedenih, u ovom izveštajnom periodu realizovani su, u okviru Mreže, i sledeći obrazovni programi (ženski mirovni aktivizam, feministički diskusioni kružoci itd.):

Kanjiža/Vojvodina, 5. 6. I 7. oktobar: “Multikulturalizam – interkulturalizam: izazovi...”

Na ovom feminističkom diskusionom kružoku učestvovalo je ??? iz sledećih mesta: Sombor, Subotica, Trešnjevac/Totovo selo, Segedin, Beograd, Leskovac, Kruševac, Tuzla, Zrenjanin...**dopuniću!** Prvog dana predavanje ‘**Segregativni potencijal u multikulturalnim zajednicama u Srbiji: državna politika zatvaranja**’ održao je *Fahrudin Kladničanin, Akademska inicijativa „Forum 10“, Novi Pazar.*

Kladničanin je na početku predstavio svoj rad na terenu: ‘U Srbiji ukupno živi **26** manjinskih zajednica, od toga najviše u Vojvodini. Poslednjih šest godina smo puno radili sa manjinama centralne Srbije i u Vojvodini i to su dva različita sveta: u Vojvodini postoji tradicija suživota unazad stotinama godina. *Mađarska nacionalna manjina* u Vojvodini je najorganizovanija, najbrojnija u Srbiji, finansijski najsposobnija da sprovede i realizuje različite projekte i politike u Vojvodini’.

Potom je Klandičanin govorio o problemima sa kojima se součavaju manjinske zajednice:

Zatvaranje/getotizacija umesto integracije: ‘Svaka nacionalna manjina u Srbiji predstavlja izolovano ostrvo za sebe’ naglasio je Kladničanin i to objasnio kroz iskustva mađarske zajednice u Vojvodini i albanske na jugu Srbije: ‘manjinska politika posredstvom državne politike i zakonske regulative, zatvara se unutar svog prostora ne pokušavajući ni jednog momenta da se integriše’. Premda vlada Mađarske (preko Mađarskog nacionalnog saveta) ulaže veoma velika sredstva mađarskoj zajednici u Vojvodini (najviše u obrazovanje-očuvanje jezika i etničkog identiteta), Budimpešta, kao glavni finansijer i pokrovitelj svoje etničke zajednice, uvidela je da mladi pripadnici mađarske nacionalne zajednice ne znaju srpski jezik i poslednje tri

godine najviše stipendija daju mađarskoj deci u Srbiji da uče srpski jezik! Situacija je još nepovoljnija u slučaju albanske zajednice na jugu Srbije vrlo retko ili nimalo ne govore srpski jezik – državu to uopšte ne zanima!.

Segregativni potencijal: država formalno ispunjava sve što je od nje traži EU u vezi sa nacionalnim manjinama (zakoni itd.). Međutim, država faktičko ispunjavanje prepušta savetima nacionalnih manjina 'njima je bačen vruć krompir' da se bave obrazovanjem, da vrše pritisak na roditelje, da sprovode razne kampanje na polju obrazovanje na jezicima nacionalne manjine, dok je potpuno zanemaren aspekt obrazovanja na jeziku društvene sredine - da imaju časove i na bosanskom, srpskom, mađarskom...

'Segregativni potencijal je jako prisutan kod pripadnika nacionalnih manjina, što je naizraženije na jugu Srbije kod pripadnika Albanaca, kod pripadnika/ca hrvatske i mađarske nacionalne manjine, ali i kod drugih (bugarska, rumunske manjine itd.)' naglasio je Kladničanin. On je ukazao i na problem 'agresivne' politike zemlje matice: 'Bugarska je omogućila svim svojim Bugarima koji žive u Bosilegradu i Dimitrovgradu da dobiju u Sofiji, bugarski pasoš, besplatno obrazovanje na univerzitetu u Sofiji'.

Putem neke vrste samoidentifikacija ('dovoljno je da kažeš da si Bugarin') pripadnici srpskog naroda iz navedena dva grada idu u Sofiju, dobijaju pasoš države Bugarske, članice EU koji je pasoš EU, što omogućava odlazak u zemlje EU. Ništa ona nije više agresivna nego što to radi Mađarska prema svojoj zajednici u Vojvodini'.

Politiku segregacije država sprovodi u sadejstvu sa elitama nacionalnih manjina: 'Dolazi do podele unutar bugarske političke elite - jedni propagiraju politiku u korist 'majke Srbije', a 'majke Bugarske'. To se naročito dešava od 2018. jer postoje tihe politike represije države koje se Bugari plaše u stilu 'šta će vama obrazovanje na bugarskom, vi ste u Srbiji' itd. To rade politički lideri bugarskih stranaka koje to sprovode u zajednicama. To je povezano i sa politikom ovdašnjeg režima i sa liderima sa režim šuruje'. Slična podele se dešavaju i kod rumunske nacionalne manjine.

Politika segregacije (segregativni potencijal) najizraženija je u obrazovnom sistemu kod albanske manjine na području Preševske doline, ali u Vojvodini: 'U školama u Preševu, nastava se izvodi isključivo na albanskom jeziku. Jezik sredine se tamo ne uči bez obzira na zakon. Albanskoj eliti u nacionalnim savetima je dozvoljeno da radi šta hoće. To je državna igra. Na tom području nema zvaničnih udžbenika, država je dozvolila da preko Kosova i Albanije uđu udžbenici koji se prevode. Nacionalnom savetu ostavlja se mogućnost da u 30% sadržaja koji se najčešće koristi u udžbenicima istorije. Vi u obrazovnom smislu imate zatvaranje albanske nacionalne zajednice'. To dovodi do podele na etničkoj osnovi: u 'multietničkom' Bujanovcu škole na srpskom pohađaju isključivo đaci srpske pripadnosti, u škole na albanskom svi učesnici su Albanci'.

Segregacija se širi na sve sfere života ulice, kafiće: 'Ta podela po etničkom principu je najizraženija u Bujanovcu, postoje srpski i albanski kafići, isto se viđa u Vojvodini, gde postoje mađarski kafići, u koje ne idu pripadnici drugih etničkih zajednica. U Novom Pazaru, gde živi 80% Bošnjaka i 20% Srba imate etnički podeljen grad - srpski deo, srpske ulice, srpski kafići. A kada razgovarate sa političkim liderima, verskim vođama sve je to agenda 'ne talasaj. To javno mišljenje je dirigovano i potpomognuto od strane državnog aparata.'

Politike zapošljavanja u državnim institucijama u Srbiji (na lokalnom nivou u službama bezbednosti, tužilaštvu, sudstvu...) su diskriminatorne prema pripadnicima nacionalnih manjina: 'I kod Albanaca, i kod Bošnjaka, i kod Bugara, i tamo gde žive pripadnici rumunske zajednice, tamo su u državnim institucijama na lokalni pripadnici srpskog naroda etablirani u sistem policije, bezbednosti, tužilaštva, vatrogasnoj službi. To je najviše izraženo u Preševu i Novom Pazaru.'

Multikulturalizam koji se svodi zatvaranje u etničke i verske identitete (negovanje nacionalne kulture i običaja, jezika...) hrani i podgreva segregativni potencijal: 'Kad to kažem na skupovima gde dolaze pripadnici nacionalnih manjina, naiđem na nož, navodno ukidam identitet koji je garantovan zakonom, konvencijama' kazao je Kladničanin.

Politike multikulturalizma, posebno one koje se odnose na pripadnike etničkih zajednica u Srbiji dovode do stvaranja izolovanih ostrva: 'Svaka od 26 etničkih zajednica je 26 izolovanih ostrva koje funkcionišu, žive na tom prostoru koji zovemo Srbija, kroz ono što omogućavaju zakoni, političke elite, međunarodni standardi. Etničke manjine se jako zatvaraju...' upozorio je Kladničanin.

Kladničanin se zalaže za interkulturalizam i prakse takozvanog interkulturalnog obrazovanja koji zbližavaju i povezuju čak: 'Koncept interkulturalnog obrazovanja nailazi na otpor, jer vama predstavnici nacionalnih manjina smatraju da je obrazovanje na jeziku nacionalne manjine je najveći stupanj i najveća moguća faza interkulturalnog obrazovanja. To nije tačno, jer se interkulturalizam podrazumeva interakciju, komunikaciju identiteta, kultura koje obitavaju na jednom prostoru.'

Nakon ovog izlaganja podeljena su slična iskustva državnog podgrevanja segregacije:

Manda Prišing: Ja sam iz Bačkog Monoštora, Sombor. Ima raznih sela, šokačko, mađarsko, hrvatsko, nemačko, srpsko. I tada je bila neka vrsta segregacije. Iz jednog sela u drugo niko nikada nije išao, niti se ženilo sve do posle Drugog svetskog rata. Sada se segregacija podgreva od gore i gore je od onog prethodnog. U Bačkom Monoštoru koje je većinski žive Hrvati, uveli su u škole hrvatski i srpski jezik, a tamo jedva da ima dece za jedan ceo razred, oni ih dele na dva odeljenja - jedni uče hrvatski, drugi uče srpski. To je sve zarad para, jer ih pomaže Republika Hrvatska. To je strašno podgrevanje segregacije. To dolazi od države, to je od A. Vučića.'

Učesnici/e su se referisali na etničku segregaciju u SFRJ a od devedesetih se to dramatično pogoršalo:

Staša: 'Himna 'Hej Sloveni' je bila segregativna. Tu nema manjinskih naroda, nema ni Albanaca, ni Mađara'. Sad je stanje neuporedivo lošije. Ovaj režimski nakaradni multukulturalizam proizvodi strah i zatvaranja u etničke identitete...'

Violeta: 'I u Titovog doba u Priboju su bili su odvojeni kafici. Živeli su jedni pored drugih. Ne znam pet mešanih brakova. Bili su strašni pritisci porodica da se raskidaju te veze. Devedesetih su Bošnjaci u Priboju pretrpeli etničko čišćenje: od 30% Bošnjaka koliko ih je pre rata tamo živelo, 90% je otišlo.'

Vilmoš: 'Nacionalna segregacija je u Vojvodini počela 1988. Kada je bio govor Miloševića na Gazimestanu, tada su počeli da nacionalne manjine izbacuju iz vojske, iz milicije, iz samouprave, iz mesnih zajednica. Onda je došao rat i mobilizacija vojvođanskih manjina. Manjine su kažnjavane. Bilo je i Srba koji su rekli ne mobilizaciji, ali oni nisu bili gonjeni. Promenio se nacionalni sastav stanovništva. U Kanjiži, 20 milicionera se vode kao kninski Krajišnici: 8 Srba i 2 Mađara. Da li treba da se čude ljudi zašto se nacionalna manjina zatvara? Imaju nelagodan osećaj prema vlasti koja je izbeglice naseljavala po kućama, izbacivala meštane. Mađarska vlada, sa više desetina miliona eura pomaže ne samo Mađare, nego Vojvođane da ostanu u Vojvodini, da ne beže u beli svet. Dobijaju razne stipendije, nepovratne zajmove za poljoprivredu. Isto tako i vojvođanski Srbi mogu da apliciraju.'

Nastasja Radović je ukazala na segregaciju u SFRJ: 'U SFRJ mi koji smo govorili sprsko-hrvatski, mi nismo učili ni slovenački ni makedonski, a oni su učili sprsko-hrvatski. Tu je isto postojala segregacija naroda. Sad mladi ljudi rastu u tim zatvorenim getoima i tu se stvaraju te zle perspektive'

Ramiz Berbić je ukazao na diskriminaciju unutar iste etničko-verske zajednice koji misle drugačije: 'U BiH je to dovelo do ugrožavanja mene unutar iste etničke zajednice. Musliman koji nije u džamiji nije musliman. To je problem'

Moji identiteti – tokom ove radionice izraženi su sledeći stavovi: pluralitet identiteta; izbegavanje hijerarhije identiteta, majčinstvo – politička angažovano, van krvnog srodstva; osuda stigmatizacije starijih osoba 'nismo kanta za smeće' već je naše iskustvo i znanje važno da ih prenosimo a skoro se niko nije izjasnio/la po etničkoj pripadnosti itd.

6. oktobar

6. oktobar

Evropska železnica – suživot u različitostima – u ovoj radionici – zamišljenom zajedničkom sedmodnevnom putovanju vozom od Temišvara do Lisabona, od saputnika/ca su najviše birani azilanti, izbeglice, pacifisti/kinje, dezerteri itd. što ukazuje na visok stupanj aktivističke osvešćenosti; među nepoželjne saputnike/

ce su bili: pijani navijači, turbo-folk pevači/ce, bivši dobrovoljci, novokompovani vernici itd.

Pozdravi – upoznavanje sa drugima, sa raznim kulturnim običajima – ovu dinamičku vežbu moderirala je: **Milka Rosić**, NENA – grupa za mir i prava žena, Leskovac.

Multikulturalnost, interkulturalnost, suživot, tolerancija i mladi – istraživački projekat predstavila je **Mirana Dmitrović** UG „Centar građanskih vrednosti“ Subotica – portal Magločistač, projekt menadžerka i sociološkinja

Mirana je ukazala na niz opasnih fenomena u sadejstvu režima i lidera nacionalnih manjina:

Etnička getoizacija/izolacionizam – bujanje tzv. zavičajnih udruženja’- ‘Od kada je na vlast došla SNS, imamo poplavu zavičajnih udruženja, koja organizuju tzv. Zavičajne dane. Poenta priče je da tu nigde nema građanske orijentacije, urbane kulture, duha zajedništva. Nova tendencija su i tzv. etničke kuće -mađarska, hrvatska kuća, a obezbeđena su sredstva i za otvaranje bunjevačke kuće’

Striktne etničke ključ u obrazovnim institucijama: ‘Isti princip je počeo pre par godina da se primenjuje i na školovanje. Najpre je otvorena posebna gimnazija za talentovane učenike na mađarskom jeziku, slično je i sa univerzitetske ustanove (Učiteljski fakultet), za osnovne škole, za vrtiće samo za osobe mađarske nacionalnosti. Hrvatska zajednica namerava da primeni isti princip tako da ćemo prvi put posle decenija zajedničkog života imati to da su nam deca od vrtića do fakulteta potpuno odvojena’

Ukidanje jugoslovenskih kulturnih manifestacija i inicijativa: od devedesetih naovamo, u Subotici ne održavaju se više kulturne manifestacije jugoslovenskog pa i evropskog nivoa koje su u kontinuitetu postojale od 1945. (likovni susreti, Festival omladina itd.), postoje ženske inicijative (npr. Klara i Rosa) koje pružaju otpor kulturnoj provincijalizaciji, pokušavajući da ‘povrate građanski kosmopolitski duh’ ali uglavnom nemaju podršku za to, rekla je Mirana. Znamenite ličnosti rođene u Subotici jugoslovenske, antinacionalističke orijentacije (filozof Radomir Konstantinović i književnik Danilo Kiš) nepoznate su omladini. Fondacija Danilo Kiš, koja je organizovala važne kulturne događaje ‘dolaskom SNS na vlast, preko noći ljude smenila izuzetno kvalitetne kulturne radnike/ce, postavila svoje kadrove, tako da mi danas nemamo ni prostor ni vreme ni priliku da se sastanemo i nešto zajedno radimo’

Zbog etničke getoizacije mladi iz raznih nacionalnih zajednica nisu u kontaktu i ako komuniciraju, to čine na engleskom jeziku: ‘Bilo je više natpisa u medijima da mladi u Subotici komuniciraju na engleskom jeziku i to je tačno’

Mirana je predstavila istraživanja i objasnila razloge nedostaka komunikacije i dijaloga:

- *mladima nedostale fizički prostor za okupljanje: sve je više kladionica, jedno vreme su se okupljali na groblju, gde se mladi uglavnom opijaju;*
- *nema sadržaja, programa, koncerata za mlade: a to mlade zanima;*
- *niska budžetska izdvajanja za mlade: mi smo se više puta obraćali lokalnoj samoupravi i skretali pažnju na omladinsku politiku, za koju se izdvaja 0,02% budžeta za mlade;*
- *ekonomska kriza podstiče desničarsku nacionalističko-rasističku indoktrinaciji među mladima: opskurni desničar Malagurski Boris je glavni; u centru grada organizuje se sredstvima za kultura grada koncert Bajе Malog Knindže, koji slavi srpske ratne zločince. Tu su i nacionalisti (pokret 64 županije koji se zalažu za Veliku Mađarsku). To su sadržaji koji se nude mladima;*
- *negativni stereotipi i predrasude rađaju nasilje: povodom 1. septembra (2023.) – dana grada Subotice bili su uništeni, na svim prilazima gradu, svi nazivi na mađarskom. Mnogi smatraju da je to zapravo učinio pokret 64 županije kako bi 'dokazao tezu o ugroženosti mađarske nacionalne zajednice'.*
- *Dvojezičnost je u Subotici bila normalna, a sada je izuzetak: dešavaju se ranije nezamislivi incidenti – ženu mađarske nacionalnosti koje priča srpski 'sa mađarskim akcentom' napao muškarac da sve to ide na živce jer 'ovo je Srbija'.*

Mirana se osvrnula i na veoma važne kulturne institucije u Subotici koje deluju autonomno: Moderna galerija, čuveno pozorište Deže Kostolanji na srpskom i mađarskom, Otvoreni univerzitet, Palički filmski festival evropskog ranga...

Na kraju je Mirana govorila o drastičnom opadanju broja stanovnika, kao i menjanju demografske strukture u Subotici:

- *Prema poslednjem popisu stanovništva, u Subotici je 123.952 registrovana stanovnika - 20.000 manje u odnosu na popis 2011;*
- *jedina konstanta jeste broj pripadnika srpske nacionalne zajednice - 38.000;*
- *Mađara je u prethodnom popisu bilo 50.000. sada ih ima 37.000;*
- *Hrvata je bilo 14.000, sada ih ima 10.000 itd.*
- *smanjenje broja pripadnika nacionalnih manjina se može objasniti i iseljavanjem u zemlje EU – Mađarsku i Hrvatsku itd.*

„O pomirenju odozgo u aranžmanu državnih institucija države Srbije i Mađarske“

Razgovor o dometima i ograničenjima pomirenja odozgo: na primeru Čuruga, 2013. godine – zajedničke osude (predsednika Mađarske i Srbije) zločina nad žrtvama srpske nacionalnosti (1942.) i žrtvama mađarske nacionalnosti (1944.-45.).

Uvodničari: **Bala Lajoš/Balla Lajos**, antiratni aktivista, Trešnjevac; **Almaši Vilmoš /Almasi Vilmos**, antiratni aktivista, Trešnjevac, Segedin; *moderirala: Staša*

Naglašeno je da 'političko približavanje Srbije i Mađarske nije imalo uticaj na društvo 'to je salonsko pomirenje lidera, a ne dva naroda'. Ni A. Vučić ni V. Orban ne rade na pomirenju naroda. Radi o nacionalističkim retorikama i nadmetanju partija: SVM (Saveza vojvođanskih Mađara) i SNS (Srpske napredne stranke) unutar vladajuće koalicije u Srbiji'.

Potom je bilo reči o 'Raciji 1942 - ledenim noćima' - zločin nad civilima – Srbima i Jevrejima, ali i Romima i Rusinima koji su izvršili pripadnici oružanih snaga vojske Kraljevine Mađarske (Honved pod vođstvom M. Hortija), tokom mađarske okupacije, između 4. i 29. Januara 1942. ubijeno je 3809 osoba. Pogrom je bio najmasovniji u Novom Sadu. Nakon oslobođenja Bačke 1944. nemačko stanovništvo strpano je u logore (s malobrojnim izuzecima Nemaca koji su saradivali sa NOP-om) i na kraju proteruje u Nemačku (kao što je slučaj i u drugim zemljama Istočne Evrope). Mađari ostaju u Bačkoj, ali brojni su slučajevi represalija u svim krajevima Bačke (najpoznatiji je Čurug), neki saradnici Hortijevog režima osuđeni su na smrt na prekim sudovima (među kojima je bilo i nevinih, koji su denuncirani zbog privatne osvete), a još veći broj Mađara likvidiran je bez suda.

O 'traumama nesahranjene prošlosti' govorili su Laci i Vilmoš: *'Tačan broj žrtava tih represalija ne može se utvrditi, ali svakako se radi o više hiljada ubijenih, a godinama je među Mađarima u Bačkoj o tim događajima vladalo ćutanje ili se o njima govorilo isključivo u najzatvorenijim porodičnim krugovima, pri čemu su deca bila isključena iz tih razgovora i prisećanja' itd.*

Učimo zajedno protiv seksizma, rasizma, nacionalizma, homofobije – kratku radionicu o *politički korektnom govoru* – moderirala je *Margareta Bašaragin, Ženske studije Novi Sad/Subotica.*

Prelazeći granice – za pravedan mir – projekcija dokumentarnih filmova Grupe za videoaktivizam ŽUC-a:

- **Solidarne majke za mir** (32 min.): o regionalnim susretima uzajamne podrške žena – žrtava najtežih ratnih zločina iz Srebrenice, Vukovara (Hrvatska), Bele Reke, Beograda (Srbija). U filmu svedoče žene koje su svoju tragediju i bol pretvorile u zajedničku borbu za mir i pravdu. Film je uradila grupa za videoaktivizam ŽUC-a
- **Stop rasizmu nad Romima u Srbiji** (4:49 min.): o antirasističkom maršu u Novom Bečeju povodom 21. marta - Međunarodnog dana borbe protiv rasizma; ŽUC i Romska ženska mreža Banata, tom prilikom je izveden i performans na gradskom trgu, 23. marta 2011.
- **Stop rasizmu** - 21. mart 2021.

Nakon večere prikazan je film:

Duga resa (62 min.), režija: Škart, umjetničko-aktivistička grupa iz Beograda. Uloge: Milica Savić – Mica i mnoge/i drugi/e; produkcija: Frakcija – filmska revolucionarna akcija; proizvodnja: 2021; na međunarodnom festivalu Slobodna zona (Beograd, novembar 2021. ovaj film je osvojio prvu nagradu publike. Nakon projekcija razgovor sa **Draganom Protićem Protom**, Škart.

Učesnice/i su izrazile oduševljenje prikazanim filmovima. 'Duga resa' - predstavlja Jugoslaviju-zemlju koju sam volela, sa svim manama i lepotama. Sad sam očajna što moja generacija upala u ralje identiteta, užasava me uterivanje u 'srpski svet' (Melanija, Džana...)

7. oktobra

7. oktobra - poslednjeg dana kružoka održane su radionice:

Suživot u različitostima – zabavnu i poučnu radionica o suživotu, različitostima, toleranciji moderirala je *Violeta Đikanović*.

U potrazi za blagom – vežba 'Pitalica' – moderirala *Ljiljana Radovanović*.

U završnoj sesiji učesnice/i su izneli svoje utiske: *'program je bio vrlo poučan, ali i zabavan'; 'važno je što su teme bile vezane za mesta gde smo radile, što smo se tragovima i nasleđem prošlosti'; 'uzajamna podrška u načinu razmišljanja (Margareta); 'dragoceno u informativnom smislu, najviše me je iznenadilo stanje u Subotici'; 'naučile smo o istoriji odozdo - koju nisu pisali pobednici'; 'mnogo me je zabrinuo teret prošlosti'; blaže nego obično, više na nivou osećanja, ali vrlo uznemirujuće' itd.*

ŽENSKI MIROVNI AKTIVIZAM, ĐULIĆI, BOSNA I HERCEGOVINA

Obrazovni program koji udruženje građanki „Anima“ iz Đulića i Žene u crnom, Beograd organizuju od početka 2016. godine. Susreti u okviru Ženskog mirovnog aktivizma jačaju povjerenje, uzajamnu podršku i solidarnost, šire prostore ženske autonomije i samopouzdanja. I ovaj susret je nastavak dugogodišnje saradnje, prijateljstva, uzajamne podrške i zajedničkog rada „Anime“ i ŽUC-a. Održana su dva ciklusa radionica:

9. i 10. oktobar

Ljupka Kovačević, Ervina Dabižinović, feminističke terapeutkinje, aktivistkinje Centra za žensko i mirovno obrazovanje – Anima, Kotor/ Crna Gora.

Feministička etika brige – održano je više radionica:

Rat na Bliskom istoku - sve su potrešene aktuelnim dešavanjima u Gazi. Osjećanja koja vežu za tu situaciju su nemoć i užasnutost nemilosrdnim nasiljem nad civilima, djecom.

Asocijacije na moć – bile su raznolike: hrabrost, snagu, život, sigurnost, uspjeh, ljubav, bogatstvo, djelovanje, radost, volja, razumijevanje, poštovanje slogu, zdravlje, odlučnost. Na pitanje ko ima moć, smatraju da moć imaju: političari, direktori, sudijima, bogati, lideri, nasilnici i uglavnom se svelo na „moć nad“.

O osjećanjima straha i tuge: ponovno vraćanje sjećanja na rat i naročito na period traganja za posmrtnim ostacima članova porodica i dosta njih se sjetilo situacije kada su prepoznavale svoje najbliže i to traumatsko iskustvo je još uvijek prisutno.

O ljubavi – žene su ponovo se suočile sa ogromnom usamljenošću, iako su sve one iskoračile u društveni život i aktivizam, ono što je ostalo i traje je patrijarhalna vezanost za djecu, naročito sinove.

Veče na sijelu kod Enese – uobičajeno druženje kada se žene uzajamno goste i družu; sijelo je proteklo u divnoj atmosferi i bliskosti...

21. novembar

21. novembar – učestvovalo 19 žena iz 11 mesta: Đulići, Kučić kula, Sapna, Tojšići, Grbavci, Šetići, Živinice, Klisa, Kaldrani, Glumina, Beograd...

U ovom dvadesetdevetom (29) ciklusu, održane su radionice:

Kako smo provele ljeto? I ranu jesen?

Da li smo zadovoljne? – radionica

Odgovori učesnica su pokazali najvažnije događaje tokom leta i rane jeseni: *Rekreacija, zajedničke ekskurzije u organizaciji udruženja*

'Anima' – najveći broj učesnica je izrazio veliko zadovoljstvo i radost zajedničkim putovanjem, turističkim posetama (Novi Pazar, Turska, otok Brač/Hrvatska itd.). **Aktivnosti u poljoprivredi - većina žena iz ovih ruralnih zona, posvećene su uzgajanju povrća i voća i sve su zabrinute 'slabim' urodom zbog ozbiljnih klimatskih promena** itd. *Dolazak/posete dece iz inostranstva ili odlazak u posetu deci u inostranstvo* – zadovoljstvo, radost, emotivna podrška.

O Dejtonskom mirovnom sporazumu – 21. novembra 1995. godine potpisan je sporazum u Dejtonu/SAD i to su učinili tadašnji predsednici BiH (A. Izetbegović), Srbije (S. Milošević) i Hrvatske (F. Tuđman) i ovim sporazumom je okončan rat u BiH (1992.-1995.).

Žene smatraju da su najvažniji učinci Dejtonskog sporazuma:

Zaustavio oružane sukobe ('nema više granata i straha od progona'; 'da se narod ne ubija'; 'da imamo slobodu kretanja');

Omogućio povratak kući, ali da država nije skoro ništa uradila da pomogne povratak 'mi smo sve to same izborile'; 'mi smo same obnovile naše kuće';

Bolja komunikacija na etničkom nivou ('ne plašim se da ću, kao u ratu, biti progonjena jer sam muslimanka u Republici Srpskoj'. Međutim, većina žena nije zadovoljna stepenom poverenja među etničkim zajednicama ('živimo jedni pored drugih, a ne jedni sa drugima...').

Razgovor je pokazao da je: **Dejtonskim mirovnim sporazumom postignut negativni mir** - odsustvo rata, prekid oružanih sukoba, ali da nije postignut pozitivni mir kao odsustvo straha, mržnje, bede, nepravde i to su učesnice izrazile na sledeći način: Rat je nastavljen, vodi se drugačijim sredstvima i to na psihološkom nivou - u medijima stalno proizvode tenzije, prijetite nam novim ratom i sve to rade kako bi se održali vlast...

O Bliskom istoku – izraelsko-palestinskom sukobu - sve su izrazile užas zbog stradanja civila, najviše u Gazi, osećaju ogroman strah od izbijanja Trećeg svetskog rata. Budući da se vrlo malo informisane o stanju na Bliskom istoku, održano je kratko predavanje o istorijatu sukoba, o tragediji oba naroda (jevrejskog i palestinskog) i žene su veoma zabrinute zbog nedostatka političke volje da se okonča rat pregovorima, izražavaju solidarnost sa svim civilnim žrtvama, bez obzira na veru i naciju.

Čarobni dućan – dinamička vežba u kojoj su se učesnice izrazile svoj vrednosni sistem – osobine i ponašanja bi 'kupile' tj. ona koja im najviše znače i cene: saosjećanje, hrabrost, briga za druge ('da nikoga ne uvrijedimo i da nas ne vrijeđa niko'); mudrost i smirenost, samopouzdanje, sticanje znanja...

Osobine i ponašanja koje bi 'prodale' – brzopletost ('kratak fitilj'; 'da naučim da opraštam'; 'da nisam zlopamtilo') itd. Zanimljivo je da osobine i ponašanja koja su rodno uslovljena (npr. trpeljivost) žene istovremeno žele da odbace i da neguju jer su društveno poželjna, a ne zato što tako žele. Na kraju smo razgovarale o budućim zajedničkim aktivnostima.

SOLIDARNOST JE NAŠA SNAGA

Akcije solidarnosti – sa pripadnicama/ima ugroženih i obespravljenih manjinskih zajednica (socijalno-klasnih, etničko-rasnih, seksualnih), građanima/nkama čija su ljudska prava (radna, obrazovna, kulturna), ugrožena.

Solidarnost sa ratnim izbeglicama: Žene u crnom su započele 2013. kada su organizovane solidarne akcije protiv rasističkih napada koji su kulminirali krajem 2013 godine i od tada pa do sada Žene u crnom organizuju mnoštvo aktivnosti, o čemu možete naći informacije na sajtu Žena u crnom. Aktivnosti solidarnosti su međusobno isprepletene, istovremeno uključuju više dimenzija – mirovnu, humanitarnu, umetničko-aktivističku, informativnu...

Direktna pomoć i podrška na terenu:

Solidarna podrška i pomoć ukrajinskim izbeglicama – od početka agresije Rusije protiv Ukrajine, februara 2022. godine ŽUC je uspostavio kontakte sa ukrajinskim izbeglicama, pružanjem humanitarne podrške i pomoći:

Beograd, 28. oktobar – u okviru rekreativne aktivnosti – pomoći ukrajinskoj deci u organizaciji humanitarne organizacije 'Čini dobro' u kulturni centar Grad učestvovala aktivistkinje ŽUC-a humanitarnim priložima i podrškom.

Vranje, 18. decembar - Solidarna poseta prihvatnom centru za izbeglice u Vranju; aktivistkinje Mreže ŽUC-a (Milka Rosić iz Leskovca i Svetlana Šarić iz Vlasotinca) posetile su izbeglički centar u boravi **44** izbeglica iz Ukrajine; ovom prilikom podeljena je humanitarna pomoć.

OSTALA SUĐENJA – pored već navedenih, u ovom periodu pratile smo i sledeća suđenja:

I Suđenje Miroslav Mika Aleksić za silovanje i seksualno zlostavljanje

Januara 2021. – nekoliko bivših polaznica škole glume „Stvar srca“ iznelo je optužbe za silovanje i seksualno zlostavljanje protiv svog bivšeg učitelja glume Miroslava Aleksića.

21. aprila 2021. – podignuta je optužnica protiv Miroslava Mike Aleksića. On je uhapšen i u pritvoru je proveo osam meseci, kada je pušten da se brani sa slobode.

Februara 2022. – počeo sudski postupak protiv Aleksića je posle više odlaganja i završnih pripremnih ročišta.

U ovom izveštajnom periodu održana tri (3) ročišta:

19. septembar - na ovom ročištu svedočila je oštećena **Milena Radulović**, glumica koja je prva pokrenula krivičnu prijavu protiv M. Aleksića.

„Od novembra 2012. do aprila 2013. su se dešavale radnje koje su predmet optužnice.“ – rekla je Milena: „Ja sam pohađala časove glume od 11. do 18. godine. Kada se pojavila maloletna Jefimija V., kada me je ona kontaktirala, obećala sam joj da će ona biti poslednja devojčica koja je to preživela. Ja sam 16. januara 2021. godine otišla da sve to prijavim policiji.“

Oštećena je onda govorila o jednoj epizodi iz svog ličnog iskustva.

„Kada mi se to prvi put dogodilo, bila sam u šoku, nisam znala šta mi se dogodilo (...) Osećala sam se prljavo. Kada sam se prvi put usprotivila, on me išamarao pred svima više puta. Tukao me i to je videla cela grupa. Svi su tapšali. Plašila sam se da napustim grupu, a imala sam suicidalne misli. On me povredio kao nikad niko. To su slike koje pamtim, koje su mi se urezale, koje ne mogu da zaboravim.“ Svedokinju je ispitivao branilac optuženog advokat Zoran Jakovljević, ponižavao je i diskreditovao svedokinju, a na sve to sudija nije reagovao.

19. oktobar – nastavljeno je saslušanje svedokinje oštećene **Milene Radulović**, koju je ispitivao branilac optuženog advokat Zoran Jakovljević, koji je i na ovom ročištu nastavio da maltretira i ponižava svedokinju, čemu se usprotivio advokat Borivoje Borović, koji je rekao da se prekine sa farsom, „ovo je bedni kukavičluk da se izbegne odgovornost.“

23. novembar – nastavljeno je saslušanje oštećene Milena Radulović, koju je nastavio da ispituje branilac optuženog, njegov branjenik, i optuženi, njegov punomoćnik, kao i predsednik sudskog veća.

Optuženom je oštećena, između ostalog rekla i sledeće: „Molila sam vas da ne radite to što ste radili, da me ne silujete, a vi ste uživali da me gledate kako venem i kako me uništavate. Pretili ste mi da ako

nekome kažem šta se dešava da ćete ih sve izmanipulisati i da mi niko neće verovati. Ja sam jako dugo pokušavala da negiram to što ste mi uradili. Dugo sam dobijala lekove. Osuđivala sam sebe, a ne vas. Bilo mi je lakše da održavam privid kao da je sve u redu.“

Na kraju je oštećena odgovarala na pitanja sudije, rekavši između ostalog: ‘Osećala sam nemoć. Mislila sam da nemam nijednu opciju, da sam bez izlaza. Osećala sam da sam naglo ostarila, osećala sam se prljavo, odvratno, gadila sam se samoj sebi, bilo me je sramota same sebe. Osećala sam se kao u kavezu. Ispoljavala sam mržnju prema sebi. Gubila sam identitet, volju, dok je moje dominantno osećanje bilo i jeste strah.“

Ročište zakazano za 22. decembar je otkazano zbog bolesti optuženog.

(Integralne izveštaje sa navedenih suđenja možete naći na sajtu ŽUC-a)

Suđenje za paljenje ambasada u Beogradu

Ponovljeno suđenje (zbog promene u sastavu Sudskog veća) protiv četvorice visokih funkcionera policije u vezi sa napadima na ambasade SAD, Hrvatske, Nemačke i Turske, tokom mitinga „Kosovo je Srbija“, 21. februara 2008. godine.

Optuženi su: *Mladen Kuribak, Stevan Bjelić, Slobodan Vukolić i Bojan Marković* (za krivično delo izazivanja opšte opasnosti, član 288-stav 2, Krivičnog zakona Srbije). Optuženi su se i ovom prilikom izjasnili da nisu krivi, a Bjelić je, žaleći se i na slab sluh, rekao da nije tačno da je u februaru 2008. imao čin generala, dok je Kuribak tvrdio da ne razume šta mu se stavlja na teret.

DISKUSIONI KRUŽOCI, PREDAVANJA, DEBATE U PROSTORIJAMA ŽENA U CRNOM “SREDE U ŽUC-U”

Praksa redovnih diskusionih kružoka, predavanja i zajedničke refleksije o važnim društvenim i političkim pitanjima u zemlji i svetu, nastavljena je i u ovom izveštajnom periodu, u kojem je organizovano četrnaest (14) predavanja, debata, predstavljanja knjiga, projekcija filmova u kojima su učestvovalo 230 osoba.

6. septembar

6. septembar – prvi deo kružoka je bio posvećen projekciji radne verzije dokumentarnog filma *Ženski sud – slučaj Foča* održanog 26. juna 2023. i ovom prilikom smo komentarisale film, uz određene sugestije. Potom smo razgovarale o letnjem odmoru – 14 aktivistkinja ŽUC-a.

13. septembar

13. septembar – Projekcija igranog filma *Košnica* (alb. Zgjoi), rediteljke **Blerte Bašoli** (Blerta Basholi). . Ovaj film snimljen na albanskom jeziku, prikazuje borbu za ekonomski opstanak žena-Albanki, posle rata 1999. i povlačenja srpskih bezbednosnih i

paravojnih snaga. Glavni lik **Fahrije** (glumi je **Ilka Gaši**), inspirisan je životnom borbom **Fahrije Hoti** iz sela Velika Kruša, čiji je suprug nestao u napadu bezbednosnih i paravojnih snaga Srbije. Fahrije Hoti je bila i svedokinja na Ženskom sudu u Sarajevu, 2015. godine. Fahrije je, uprkos jakim otporima patrijarhalne sredine-koja je nepristojnim smatrala i da žena vozi auto, organizovala grupu žena iz sela sa kojima je započela mali biznis. Film je dobio tri nagrade na Sandens festivalu nezavisnog filma, a bio je i kandidat Kosova za najbolji strani film nagrade Oskar. Nakon projekcije filma prisutne su izražavajući divljenje prema borbi Fahrije, između ostalog kazale: 'Rediteljka Bašoli ovim svojim filmom prevazilazi nacionalistički diskurs i položaj žene kao žrtve'; 'ženska solidarnost koju Velika Kruša kao „selo udovica“ uspeva da ostvari'; „u ovom filmu se ne pominju zločinci. Film se uzdiže iznad mržnje i osvete' itd. Ovom događaju prisustvovalo je **15** osoba.

20. septembar

20. septembar 'Moja zamišljena zemlja' (Mi pais imaginario) – čileansko-francuski dokumentarni film (2022.) Patrisija Gusmana/Patricio Guzman, čuvenog čileanskog reditelja. Film svedoči delom i o periodu vojne hunte, ali prvenstveno o studentskoj i feminističkoj pobuni, koja je prerasla u najmasovniju narodnu pobunu (2019.), nakon čega je na izborima (2022.) pobedio levičarski kandidat Gabrijel Borić itd. Pre projekcije filma kratak uvod '**Čile – nekad i sad'** povodom 50 godina od ubistva S. Aljendea (11.9.1973.) od strane vojne hunte Pinočea; o otporu tokom diktature, o modelima tranzicione pravde u Čileu – dostignućima i izazovima (Staša Zajović); bilo je prisutno **15** osoba.

27. septembar „Argentina 1985“ (2022.) – argentinski film reditelja **Santiago Mitre** o suđenju članovima vojne hunte koji su zaveli vojnu diktaturu (1976-1983) u Argentini. Film svedoči o jednom od najvažnijih suđenja (1985.) za vreme predsednika Raula Alfonsina - tek uspostavljene demokratske vlasti (1983.) u Argentini. Pre projekcije kratak uvod (Staša Zajović) o *modelima tranzicione pravde u Argentini* (Komisija za istinu, uloga civilnog društva, Majki s majskog trga (Madres de Plaza de mayo) itd. Bilo je prisutno **10** osoba.

4. oktobar „Šta je neposredna budućnost Srbije?“ (O protestima i izborima...)

Uvodničar je bio **Aleksandar Olenik**, samostalni narodni poslanik (Koalicija „Zajedno za Vojvodinu“) i advokat. On je govorio o problemima vezanim za organizovanje protesta koji su dugo deklarirani kao samo protesti građana i građanki pogođenih dvema tragedijama masovnih ubistava, početkom maja. Iako je „tehnički“ deo opozicije („proevropska opozicija“) stajao iza organizacije protesta, smatralo se da predstavnici opozicije ne bi trebalo da govore na ovim protestima. To se, međutim, promenilo poslednjih nedelja...

O razlozima učešća na protestima, učesnici/e su kazale da je to 'oslobađanje od straha, borba za odbranu smisla onoga što radimo. Nemamo očekivanja od opozicije' itd. Potom se razgovaralo o zahtevu opozicije za raspisivanjem izbora, pri čemu su mišljenja bila veoma podeljena itd. U ovoj debati učestvovalo je **19** osoba.

11. oktobar „Klitopismenjavanje“ predstavljanje knjige autorke Lori Minc (izd. 2023, Ženski fond Rekonstrukcija/RŽF, Beograd); uvodničarke: **Galina Maksimović, Ana Imširović i Đurđa Trajković**. Kao glavnu motivaciju za objavljivanje knjige **Klitopismenjavanje** (Zašto je orgazmička ravnopravnost važna i kako je postići) psihološkinje **Galina Maksimović** je navela problem u vezi sa odsustvom nastave seksualnog obrazovanja u školama u Srbiji. Ovom događaju je prisustvovalo **12** osoba.

25. oktobar – Razgovor o Riots girls, feminističkom pank pokretu. O internacionalnom pokretu **Riots girls** (*Buntovne devojke*) koji je spajao pank i feminizam kao i politički angažman, govorio je (uz prikazivanje snimaka i kratkih filmova), aktivista ŽUC-a, **Goran Lazin**. Lazin je u uvodu rekao da je pokret **Riots girls** nastao u SAD 1990-tih godina, a zatim se proširio na preko 20 zemalja... Lazin je prvo predstavio subkulturne korene koji su prethodili savremenoj pojavi Riots girls. Označio je subkulturu kao „estetiku različitosti“, najizrazitiju u umetnosti-naročito u muzici. „Subkulturnjaci“ su oni, rekao je, čija pojava-spoljašnji stil ali i način života odudaraju od dominantnog-mejnstrima. Prikazani su i kratki video materijali o ovom pokretu, u prisustvu **12** osoba.

1. novembar „Kada idemo sada?“ – zajedničko promišljanje o protestima, izborima..

Moderator: **Nenad M. Kostić**, građanski aktivista, hemičar, penzionisani profesor univerziteta u SAD-u. Među uspehe protesta, prisutni su naveli da je najvažnije 'ujedinjavanje proevropske opozicije u koaliciju Srbija protiv nasilja'. Najviše zamerki prisutni su uputili toj Koaliciji što se ne bavi pitanjima 'normalizacije odnosa Kosova i Srbije, ratnim zločinima, genocidu i sličnim temama o kojima ne samo da ne postoji konsenzus unutar navedene koalicije nego da to dovelo u pitanje ionako nesigurno biračko telo itd. Na ovoj debati bilo je prisutno **20** osoba.

4. novembar – Razgovor o Kugla glumištu s podnaslovom: Gde je

stala, a gde je ostala kazališna/pozorišna grupa KUGLA GLUMIŠTE?). Događaj je započet prikazan jednog inserta o toj pozorišnoj grupi (perfofmans na Trgu Republike u Beogradu), a nakon toga usledio je uz moderiranje **Dragana Protića Prote** razgovor gdje je uvodnu reč dao **Lino Veljak**. Kugla glumište bila je zagrebačka pozorišna grupa koja je delovala 70-ih i 80-ih godina prošlog veka. Osnovali su je zagrebački studenti/kinje (najvećim delom sa Filozofskog fakulteta) početkom turbulentnih 70-ih godina okupivši se u Studentskom centru, u kojem je od 60-ih godina cvetala alternativna i avangardna umetnost, uključujući i teatar. Bitne karakteristike delovanja Kugle bile su: prostorno istraživanje, karnevalizacija, prizivanje srednjovekovnog pozorišta, tematiziranje socijalnih problema i (najvažnije) sve predstave su zajednički osmišljavane. **Ana Jovanović Zorica**, Zagreb je govorila o sadašnjim aktivnostima Kugla glumišta; događaju je prisustvovalo **18** osoba.

9. novembar – na ovom kružoku organizovana su dva događaja:

Prvi deo: „Komšije kojih nema“ (20 min.) - Zapis o groblju, Čifutskoj ćupriji i komšijama kojih nema-projekcija dokumentarnog filma (2016.) u produkciji Adademske inicijative Forum 10, Novi Pazar; uvodničari su bili: **Fahrudin Kladničanin i Aleksandar Kraus**.

Ovaj dokumentarni film otkrio je prisutnima ono što većina nije znala - da je u Novom Pazaru postojala zajednica Jevreja-Sefarda od tridesetak porodica. Prvi zapisi o Sefardima u Novom Pazaru, kako se tvrdi u filmu, datiraju iz 18.veka, a nestali su, kao i većina Jevreja u Srbiji i Kraljevini Jugoslaviji, tokom Drugog svetskog rata i Holokausta... Od jevrejske materijalne kulture danas postoje ostaci Jevrejskog groblja u N. Pazaru koje su Nemci devastirali. Ovaj film bio deo kampanje NVO Forim 10, za obnovu i uređenje Jevrejskog groblja u N. Pazaru i podsećanje građanstva na „komšije kojih više nema“ i Forum 10 uz pomoć gradske uprave i gradonačelnika, kao i Ministarstva kulture Republike Srbije, obnovio Jevrejsko groblje. Povodom Svetskog dana mira (21. septembra 2023.), na mestu sada obnovljenog Jevrejskog groblja održan Javni čas kojem su pored autora projekta, istoričara, lokalnih zvaničnika i gostiju, prisustvovali i ambasadorka Nemačke, kao i velika grupa novopazarskih srednjoškolaca, naglasili su *Kladničanin i Kraus*.

Drugi deo: O izraelsko-palestinskom sukobu (razgovor) moderirala je *Stasa Zajović*.

„Sukob na Bliskom istoku je isuviše složen, opterećen progonima, traumama, zločinima Važno je da iznesemo na videlo naša (ne) slaganja i sporove na raznim nivoima, a svi delimo zabrinutost i zbog rata, ali i zbog toga što se celokupna javnost, pa i naša scena (levičarska i mirovna) je veoma podeljena. Ovaj najnoviji izraelsko-palestinski sukob izazvao je ekstremno polarizovanje, veoma visok stepen jednostranog svrstavanja, naglasila je u uvodu Stasa.

Iznosimo neke od stavova:

‘Pravo Izraela na samoodbranu izgleda kao osveta a ne pravda, a zločini nad palestinskim civilima je „kolektivnom kažnjavanju palestinskog naroda’: ‘države Izrael uspostavila je hijerarhiju moći u kojoj je Izrael

privilegovan u odnosu na Palestince. To je situacija aparthejda kao u Južnoj Africi’;

Neprihvatljiva je podela na osnovi „ili-ili“: „s jedne strane, u našem miljeu“ – „veliki naboj antisemitskog diskursa“ a u drugom raste islamofobija; ‘U Evropi se često anticionizmom maskira antisemitizam’;

U Evropi postoji kompleks krivice zbog Holokausta i evropske zemlje zbog toga podržavaju Izrael: ‘teško mi je da budem opredeljena’; ‘nije dobro što su neki predstavnici EU apriori svrstali uz Izrael’, ali je pozitivno što su drugi insistirajući na stradanju civila na obe strane’; Hamas i Netanjahu su dve strane iste „medalje“: ‘ekstremizam na obe strane predstavlja veliku opasnost za postizanje mirovnog rešenja’; ‘ako govorimo o Hamasu, treba da govorimo i o izraelskoj vojsci. Ako govorimo o stradanju u Gazi, treba da govorimo i o taocima koje drži Hamas’;

Umesto politike svrstavanja, većina prisutnih se zalaže za:

*Prekid rata, prekid okupacije Gaze, solidarnost sa izraelskim i palestinskim civilima, solidarnost za izraelsko-palestinskim organizacijama koje decenijama rade zajedno na izgradnji mira: ‘Važno je saosećati se istovremeno sa palestinskim žrtvama izloženim kolektivnoj odmazdi izraelske vojske i sa žrtvama terorističkih napada Hamasa na kibuce i drugde u Izraelu’; ‘oslobađanje palestinskih zatvorenika/ca u Izraelu i oslobađanja talaca’. U ovim događajima učestvovalo je **19** osoba.*

15. novembar

15. novembar „Prošlost nas ne može izlečiti“ – Propisano sećanje-opasnosti standardizacije u ime ljudskih prava – razgovor o knjizi autorka **Lea David**, sociološkinje i istraživačice, u izdanju Fonda za humanitarno pravo (2021.). Tokom debate o ovoj knjizi istaknuti su:

Pozitivni aspekti – autorka se referiše na zloupotrebu ideje o ljudskim pravima; upozorava na opasnost zatvaranja u etničke identitete, ali je problem što autorka etnički identitet shvata na isti način kao i oni koje hoće da kritikuje; insistira na odgovornosti međunarodne zajednici koja etnifikuje žrtve i pravi hijerarhiju među njima, a to isto čine i nacionalistički lideri; odlična je definicija autorke o donatorskoj

politici profesionalizacije mladih aktivista kroz tzv. „projektno aranžiranih susreta mladih“ itd.

Negativni aspekti - redukcionističko shvatanja značenja suočavanja sa prošlošću, kao i postavljanje standarda u vezi sa tom temom koji bi se morali mehanicistički primenjivati; redukcionističko shvatanje ljudskih prava svode na identitetska pitanja, a ljudska prava tako shvaćena su „zapadnjačka i imperijalistička“, a ne univerzalna; pristup jugoslovenskim ratovima je pogrešan, jer ih vidi skoro 'neminovnim' zbog drevnih istorija sukoba i nacionalističke prošlosti pre rata – očigledno je da autorka ne poznaje jugoslovenski kontekst itd. Razgovoru je prisustvovalo **17** osoba.

22. novembar

22. novembar “Kako Srbi na Kosovu vide ostvarenje svojih prava i interesa?” – predavanje Stefana Surlića, Fakultet političkih nauka/FPN. Predstavljeno je istraživanje FPN-a o stavovima Srba na Kosovu rađeno zajedno sa organizacijom KASA sa severa Kosova. Okvir ovog istraživanja bili su stavovi o nacionalnom interesu, a zaključci su doneseni na osnovu stavova građana/ki na relevantnom uzorku, na osnovu intervjua (akademska zajednica, NVO...) i poređenja odgovora Srba sa Severa i onih sa Juga.

Donosimo najvažnije nalaze:

- Po pitanjima dijaloga i pronalaženja kompromisa sa Prištinom ili statusa kvo, kao i saradnje sa EU i SAD, Srbi sa Juga su pokazali znatno „tvrđi“ stav nego oni sa Severa;
- oko **33%** Srba na Kosovu zalaže se za status kvo u kojem Srbija ne priznaje nezavisnost Kosova (bez ZSO i bez Srbije i Kosova u EU)
- **(90,30%)** Srba na Kosovu smatra da Srbija ne sme da uđe u EU uđe bez Kosova;
- **91,60%** Srba sa juga Kosova smatra da je učešće Srba u kosovskim institucijama a u interesu kosovskih Srba, a na Severu svega **8,4%**;

29. novembar

Što se tiče politike sadašnje vlasti u Srbiji, oko **42%** Srba na Kosovu smatra da je ta politika kosovski Srbi 'ispravna', dok je **84%** kosovskih Srba odnos Vlade Kosova ocenio 'pogrešnom'. Uvodničar je govorio je i o poražavajućim demografskim podacima kada se radi o Srbima na Kosovu. Takože je bilo reči o napadu (24.9.2023.) u selu Banjska/sever Kosova, kada je na pripadnike Ministarstva unutrašnjih poslova države Kosovo, po instrukcijama režima u Beogradu ubijen je jedan policajac, dok je drugi ranjen. Postoji osnovana sumnja da su izvršili teroristički napad koji je predvodio potpredsenik Srpske liste, tzv. branitelj srpstva na Kosovu, okoreli kriminalac Milan Radoičić. Posle događaja u Banjskoj/Kosovo iselilo se oko pet hiljada Srba, a mnogi su decu preselili u škole u Srbiji. „Ako se nastavi trend smanjenja stanovništva, mi za deset godina, više nemamo ovu priču.“ Bilo je prisutno **19** osoba.

29. novembar „Dan Republike – Naš dan“ – bilo prisutno tridesetak (**30**) osoba iz Beograda, kao i gosti iz Osijeka/Hrvatska i Skopja, Makedonija

Žene u crnom, u saradnji sa antifašističkim aktivistkinjama i aktivistima, kulturnim radnicima/ama organizovale su na Dan Republike drugarsko veče i priredbu povodom 80 godina AVNOJ-a. Priredba se održava 29. novembra 2023. godine u prostorijama Žena u crnom. Ovaj događaj je organizovan zato što: slavimo i poštujemo antifašističko nasleđe iz NOB/Narodno oslobodilačka borba, slavimo život Jugoslavije, vrednujemo iskustvo njenog kulturnog stvaralaštva i suživota itd.

Povodom ovog istorijskog datuma organizovane su sledeće aktivnosti:

O Drugom zasedanju AVNOJ/Antifašističko vijeće narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije (28. i 29. novembar 1943.) govorila je **Snežana Tabački Barči**, aktivistkinja ŽUC-a.

JAMA – promocija fototipskog izdanja poeme **Ivana Gorana Kovačića**, MOST ART JUGOSLAVIJA – Udruženje za kulturu povezivanja, Zemun, 2023. Poema je je štampana prvi put u partizanskoj štampariji na slobodnoj teritoriji prosinca/decembra 1944. sa grafikama Ede Murtića i Zlatka Price. Ove godine se navršilo 80 godina od kako su I.G. Kovačića (jula 1943.) ubili četnici; o knjizi je govorio **Dragan Stojković**, izdavač.

Slavimo antifašističku borbu – partizanske pesme u novom aranžmanu - svečanu priredbu su vodili: **Dragan Protić Prot**, **Violeta Đikanović**, **Sabina Talović**.

Ovom događaju prisustvovalo je tridesetak (30) osoba iz Beograda, kao i gosti iz Osijeka/Hrvatska i Skopja, Makedonija.

20. decembar – Razgovor o izborima, postizbornoj krizi nakon krađe izbora (17. decembar). učestvovalo desetak (10) aktivistkinja nakon čega su zajedno učestvovala u protestima zbog krađe izbora. (*Integralni izveštaj o diskusionim kružocima/Srede u ŽUC-a možete naći na sajtu ŽUC-a*)

IZDAVAČKA DELATNOST

U ovom izveštajnom periodu objavile smo sledeće publikacije:

Ženska mirovna agenda 2024 – odnosi se na Ženski sud- feministički pristup pravdi – slučaj Foča, održanim u Beogradu 26. juna 2023. godine u organizaciji Žena u crnom i Autonomnog ženskog centra iz Beograda. Agenda je posvećena je ratnom zločinu silovanja na području Foče jer je tokom rata u Bosni i Hercegovini (1992.-1995.), Foča je bila mesto sistematskog seksualnog nasilja. Agenda donosi kratak 'popis' zločina u Foči počinjenih od strane srpskih oružanih formacija: *Agenda* donosi i 'popis' presuda na Haškom tribunalu, kao i na sudovima u Bosni i Hercegovini u vezi sa silovanjem u ratu na području Foče. *Fotografije* prikazuju ulične akcije Žena u crnom i srodnih organizacija u vezi sa ratnim zločinom silovanja, prvenstveno u Foči, ali i u celoj BiH. Ženska mirovna agenda 2024. je posvećena je žrtvama silovanja u ratu na području Foče, kao i na prostoru bivše Jugoslavije i u celom svetu, uz najdublje poštovanje prema njihovoj borbi za kažnjivost. *Agenda 2024.* ima 160 stranica; uredila: Staša

Zajović, saradnik: Miloš Urošević, dizajn i tehničko uređenje: Studio Čavka, fotografije Marija Janković i Srdjan Veljović.

Mirovni kalendar 2023 – fotografije sa uličnih akcija Žena u crnom tokom 2022. godine uradili su: Srđan Veljović i Marija Janković; kalendar ima 26 stranica, prelom i dizajn je uradio Studio Čavka.

KAMPANJE, APELI/SAOPŠTENJA

Pored navedenih inicijativa u ovom izveštajnom periodu, takođe smo pokrenule ili aktivno učestvovala smo aktivno u brojnim kampanjama pre svega u vezi sa zahtevima za suočavanjem s prošlošću – odgovornost za ratne zločine, nasilju nad ženama, protiv represije nad političkim neistomišljenicima; nad izbeglicama. Izdvajamo neke od saopštenja:

Stop napadima na Albance u Srbiji! – u saopštenju od 3.10. Žene u crnom, Beograd, NENA – grupa za mir i prava žena, Akademska inicijativa 'Forum 10', Novi Pazar najoštrije osuđuju napad na albansku porodicu Muharemi u Medveđi, koji je počinjen 30. septembra 2023. 'Napad na porodicu Muharemi je nastavak kontinuirane institucionalne šovinističke politike i otvaranje sezone lova na građane i građanke albanske nacionalnosti koji žive u Preševskoj dolini. Od zvaničnih institucija države Srbije tražimo da hitno procesuiraju sve odgovorne za ovaj napad!'

Otkrijte ubice vojnika! – u saopštenju povodom devetnaeste godišnjica od ubistva vojnika **Dražena Milovanovića i Dragana Jakovljevića** u kasarni u Topčideru (5. 10. 2004) ŽUC podseća ni nakon 'devetnaest godina od zločina država nije javno priznala čak ni mogućnost da su vojnici pre smrti videli tada najtraženijeg haškog begunca Ratka Mladića, osuđenog ratnog zločinca (8.6. 2021.). Od državnog vrha (u prvom redu od ministarstava policije, odbrane i pravde). I ovom prilikom smo ponovile: Da se odmah prekine sa opstrukcijom istrage ubistva Dragana Jakovljevića i Dražena Milovanovića; da se saopšti prava istina i o ubistvu vojnika, kao i o skrivanju Ratka Mladića u objektima Vojske Srbije. To je jedini način da se Srbija odmakne od ratne prošlosti i zločina počinjenih u njeno ime; da nadležne institucije kazne sve naredbodavce i počinioc zločina u Topčideru i da se obezbedi pravda za porodice žrtava!'

Stop progону Aide Ćorović! – Nevladine organizacije (Žene u crnom, Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda, Novi Pazar, Urban In, Novi Pazar, Kulturni centar „Damad“, Novi Pazar, Akademska inicijativa „Forum 10“, Novi Pazar, Impuls, Tutin) u saopštenju od 4.10.2023. najoštrije su osudile presudu Prekršajnog suda u Beogradu, kojom se aktivistkinja Aida Ćorović osuđuje da plati novčanu kaznu u visini od 100.000 dinara zato što je 09.11.2021. godine jajima gađala mural osuđenog ratnog zločinca Ratka Mladića, koji se nalazi na stambenoj zgradi na uglu ilica Njegoševe i Alekse Nenadovića u Beogradu. „ Država nastavlja sa progonom svih onih koji se zalažu za poštovanje sudski utvrđenih činjenica,

protiv relativizacije zločina, za raskid sa državno organizovanim zločinima, itd. Građani koji misle različito u odnosu na vladajući režim konstantno bivaju kvalifikovani kao izdajnici, strani plaćenici i najveći neprijatelji države, a njihove aktivnosti bivaju kriminalizovane, navodi se u saopštenju od 4.10. navedenih NVO.

Pamtimo zločin u Lovasu – u saopštenju povodom 32. godišnjice zločina (18.10.1991.- 18.10.2023.) **Žene u crnom iz Beograda podsetile su** na zločin počinjen u selu Lovas nad hrvatskim civilima, 18.10.1991: ‘Od 10. do 18. oktobra 1991. pripadnici agresorske JNA, uz pomoć pripadnika Teritorijalne odbrane, lokalne civilno-vojne vlasti, paravojnih jedinica „Dušan Silni“ i „Beli orlovi“ vršili su ratne zločine u Lovasu u kojima je ubijeno **70** hrvatskih civila. Suđenje za zločine u Lovasu počelo je 17. aprila 2008. godine. Saslušana su **194** svedoka; u prvostepenoj presudi donetoj 26. juna 2012. godine optuženi su dobili kazne između 20 i 4 godine zatvora. *Sudski postupak za ratni zločin u Lovasu je trajao 11 godina*, što je izazivalo duboku indignaciju, posebno među porodicama žrtava, ali i delu javnosti u Srbiji koje se zalaže za kažnjivost zločina i dostojanstvo žrtava zločina počinjenih u naše ime’ navodi se u saopštenju od 17.10.

Sjeverin – 31 godina od otmice i ubistva 17 građana Srbije povodom 31. godišnjice od otmice i ubistva 17 građana Srbije bošnjačke nacionalnosti iz mesta Sjeverin kod Priboja, Fond za humanitarno pravo, Žene u crnom, Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda i Inicijativa mladih za ljudska prava u Srbiji podsećaju na žrtve ovog zločina, naglašavaju da višegodišnja potraga porodica za posmrtnim ostacima žrtava još uvek nije okončana i zahtevaju od institucija Srbije da prekinu kontinuitet diskriminacije, kršenja prava i uskraćivanja podrške njihovim porodicama, navedeno je u saopštenju 17.10. NVO: Fond za humanitarno pravo, Žene u crnom, Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda i Inicijativa mladih za ljudska prava.

Saopštenje nevladinih organizacija povodom nove knjige osuđenog ratnog zločinca Vojislava Šešelja

Predsednik Srpske radikalne stranke i osuđeni ratni zločinac Vojislav Šešelj optužio je nevladine organizacije (Žene u crnom, Fond za humanitarno pravo, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji i Inicijativa mladih za ljudska prava), kao i aktivistu i novinara Bojana Tončića, stalnog saradnika više domaćih i regionalnih medija. Šešeljeva knjiga pod naslovom “Marginalni izdajnički potrčko Bojan Tončić” koja je prošle nedelje izašla iz štampe (izdanje Velike Srbije, Srpske radikalne stranke i Komiteta za zaštitu Vojislava Šešelja, 1016 strana) ‘obiluje brutalnim uvredama novinara, dok se delatnost nevladinih organizacija, posebno ocenjuje kao izdajnička i plaćenička. U komentarima Tončićevih tekstova, objavljenih od 2011. do 2023’ navodi se, između ostalog u saopštenju (18.10.) navedenih NVO.

Osuda napada na Haver! „Najoštrije osuđujemo napad koji se desio na prostorije jevrejske organizacije Haver (7.11.). Na vratima, u hodniku i ulazu ispisani su grafiti “Haver marš iz Srbije”, “Izrael ubija decu”, “Sloboda Palestini” i “Dole cionizam - dole antisemitizam”. Od

nadležnih institucija države Srbije tražimo da identifikuje napadače na prostorije organizacije Haver i da ih procesuiru u skladu sa zakonom' navodi se u saopštenju od 9.11. sledećih NVO (Žene u crnom, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Savez antifašista Srbije, Akademska inicijativa Forum 10, Novi Pazar). 'Posebno nas zabrinjava činjenica da je porastao broj napada koji su motivisani antisemitizmom i islamofobijom od kada je počeo Izraelsko-palestinski sukob. To je trend kako na globalnom, tako i na lokalnom nivou. U Srbiji je tokom ove godine bilo par antisemitskih napada koji nisu sankcionisan. Napad izraelskih oružanih snaga na okupiranu palestinsku teritoriju pojasa Gaze u vidu odmazde zbog napada terorističke organizacije Hamas na Izrael ne sme da bude razlog za napade kako na Jevreje, tako i na muslimane. I ovom prilikom tražimo kako oslobađanje izraelskih talaca i palestinskih političkih zatvorenika, tako i povlačenje izraelske vojske sa okupiranih palestinskih teritorija na kojima u sklopu kolektivnog kažnjavanja najviše stradaju žene i deca' navodi se u saopštenju.

Saopštenje povodom odbijanja ulaska u zemlju ruskom antiratnom aktivisti Ilji Zernovu – Nevladine organizacije najoštrije osuđuju nezakonito odbijanje ulaska u zemlju ruskom državljaninu i aktivisti za ljudska prava Ilji Zernovu, od strane pripadnika Uprave granične policije na Aerodromu Nikola Tesla. Zernov je u Beograd doputovao 5.11.2023. na poziv Trećeg osnovnog javnog tužilaštva u Beogradu, kako bi dao izjavu povodom napada koji je nad njim izvršilo više osoba iz desničarskih organizacija, u kome je Zernov zadobio višestruke telesne povrede. Zernov je u Srbiji boravio od početka ruske agresije na Ukrajinu do aprila 2023. godine, kada je od strane Nemačke dobio humanitarnu vizu, čime je ova država priznala Zernovu status izbeglog i progonjenog lica. "Slučaj Ilje Zernova, je samo jedan u nizu zabrinjavajućeg trenda sprečavanja ulaska, ili otkazivanja boravka ruskim državljanima, na osnovu navodnog postojanja „bezbednosnog rizika“ po Republiku Srbiju. Ono što povezuje sve ove slučajeve je da se radi o osobama koje su javno iznele svoj stav protiv ruske agresije na Ukrajinu. Ilja Zernov ni na koji način ne predstavlja „bezbednosni rizik“, niti bi njegov boravak ugrozio Republiku Srbiju. zahtevamo da nadležni organi sprovedu istragu o ovom slučaju, da odgovorni budu procesuirani, nezakonita odluka ukine, kao i da se Ilji Zernovu uputi zvanično izvinjenje od strane Republike Srbije", navodi se u saopštenju od 6. novembra NVO *Žene u crnom*, *Yucom* – komitet pravnika za ljudska prava, *Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji*, *Savez antifašista Srbije*, *Nena – grupa za mir i prava žena*, *Leskovac*, *SOS telefon za žene i decu žrtve nasilja*, *Vlasotince*, *Građanska akcija*, *Pančevo*, *Akademska inicijativa „Forum 10“*, *Novi Pazar*, *Udruženje žena Peščanik*, *Kruševac*).

Nikada nećemo zaboraviti zločine u Vukovaru! – povodom 32. godišnjice od pada Vukovara (18.11.1991.-18.11.2023.), Žene u crnom su podsetile na zločine počinjene u Vukovaru od strane srpskih oružanih formacija. I ponovile zahteve nadležnim organima države Srbije da:

- Utvrde odgovornost vrha bivše JNA za oružani napad na Hrvatsku i pokrenu sudske postupke za zločin urbicida u Vukovaru.
- Utvrde punu istinu o nestalima otvaranjem svih državnih arhiva u cilju pronalazjenja grobnica hrvatskih žrtava u Srbiji.
- Pokrenu sudske postupke za osnivanje logora i za ubijanje i mučenje hrvatskih civila i vojnika u logorima u Stajićevu, Begejcima, Sremskoj Mitrovici, Aleksincu, Nišu i Beogradu.
- Uvažite zahtev Žena u crnom i Art klinike, koje ponavljamo već 15 godina, uz podršku više od 30 organizacija civilnog društva, za postavljanje spomen ploča na mestima logora u Stajićevu i Begejcima i drugde i podrže druge vidove simboličkih reparacija žrtvama i njihovim porodicama.
- Pokrenu zakonsku zabranu glorifikacije i rehabilitacije osuđenih za ratne zločine počinjene u Vukovaru i svim drugim mestima.

Za život bez nasilja i rata – povodom 25. novembra –
 Međunarodog dana borbe protiv nasilja nad ženama **Žene u crnom, Beograd, Žene u crnom iz Italije i Španije, kao i «Anima» iz Kotora** izrazile su solidarnost sa svim ženama koje žive u zonama sukoba:

- ženama Gaze koje proživljavaju ratni pakao, rađaju na ulici, među ruševinama, dok se uništava celokupno društvo,
- izraelskim ženama koje uništava nasilje Hamasa,
- ženama u Izraelu i Palestini koje i sada, usred rata i nasilja, grade odnose mira i suživota,
- ženama u Ukrajini i Rusiji koje se bore protiv rata, suprotstavljaju prisilnoj mobilizaciji muškaraca i podržavaju prigovarače savesti, one koji izbegavaju regrutaciju i dezertere,
- ženama u Avganistanu, isključenima iz društvenog života, koje se suprotstavljaju talibanskom režimu,
- devojkama i ženama u Iranu koje se bore protiv fundamentalističkog režima i na ulicama uzvikuju „Žena, život, sloboda“,
- izbeglicama i migrantkinjama koje odbacuju logiku granica – u borbi za slobodu kretanja i bolji život,
- ženama koje se u zemljama, nakon rata, ratnih zločina, silovanja, genocida, bore za pravdu, svesne da je „zaborav zločina – zločin“ itd.

Zaustavimo ubijanje žena! – u saopštenju povodom 6. decembra - Međunarodnog dana borbe protiv femicida (Autonomni ženski centar, Žene u crnom i Dah teatar iz Beograda, uz podršku udruženja žena Anima iz Đulića/BiH) upozorile su da je tokom 2023. godine ubijeno **28 žena** - žrtava femicida u Srbiji. Podaci iznova potvrđuju da žene u Srbiji ubijaju njihovi sadašnji i bivši supružnici i partneri (u 20 slučajeva), sinovi (2), očuh i pastorak, sa kojima su živele u istom domaćinstvu (u 17 slučajeva). Ubistva dve mlade žene su se desila u

kratkom vremenskom roku nakon što su napustile nasilne partnere, zbog čega *iznova podsećamo da je za ženu najopasniji momenat da bude ubijena onaj kada saostava svoju odluku nasilnom partneru da će da ga napusti ili prijavi, odnosno nakon što ga je napustila*. Okolnosti u kojima je u 2023.g. **ubijeno 25 žena, dve devojčice i jedna trans devojka**, a da se u samo četiri slučaja može sa sigurnošću tvrditi da je nasilje bilo ranije prijavljivano, govore o tome da su *žene u Srbiji izgubile poverenje da će ih institucije zaštititi* navodi se u saopštenju.

Saopštenje povodom zabrane LGBT pokreta u Rusiji - Vrhovni sud Rusije je 30. novembra 2023. LGBT pokret označio kao 'ekstremističku organizaciju' i zabranio njegovo delovanje na teritoriji Rusije. 'Vlasti u Rusiji imaju dugu istoriju progona LGBT osoba i svih koji su različiti. I ovom prilikom izražavamo ogorčenje prema ovom postupku ruskih vlasti; saosećanje prema svim onim osobama koje već jesu i koje će tek da budu meta progona, kao i zahteve prema vlasti u Srbiji da prestane sa pružanjem podrške režimu u Rusiji i ogradi se od ovakvih progona' navodi se u saopštenju (12.12.2023.) Žena u crnom, Beograd Prajd, LABRIS – Organizacija za lezbejska ljudska prava, GETEN – Centar za prava LGBTIKA osoba i Grupa "IZAĐI".

Inicijativa za imenovanje jedne ulice u Beogradu imenom Dejana Nebrigića – 29 decembra 2023. se navršile su se 24 godina od smrti Dejana Nebrigića (1970 -1999), gej aktiviste, pacifiste i antifašiste. Dejan je ubijen 1999. godine u dvadeset osmoj godini života. Kao deklarisan antifašista, antinacionalista i antimilitarista, odbio je vojnu obavezu, javno obnarodujući da je homoseksualac, što je u to vreme tretirano kao bolest zbog koje je trajno oslobođen vojne obaveze. Početkom 1992. priključuje se Ženama u crnom, a veoma značajan doprinos antimilitarističko-feminističkom angažmanu Žena u crnom dao je svojim učešćem u pokretanju mreže za prigovor savesti. Od nadležnih institucija se zahteva da se "nekoj od mnogih bezimernih ulica u Beogradu date ime po Dejanu Nebrigiću, jednom od prvih boraca za poštovanje ljudskih prava LGBT osoba, feministi, antifašisti i antimilitaristi" čime bi pokazale da se suprotstavljaju "homofobiji i spreče da diskriminacija drugih i različitih i dalje obeležava stvarnost Srbije". Na ovaj višegodišnji zahtev zahtev nadležne institucije još uvek nisu odgovorile.

Izveštaj priredila: Staša Zajović; sarađivale/i: Goran Lazin, Fahrudin Kladničanin, Ljiljana Spasić, Ljupka Kovačević, Miloš Urošević, Nastasja Radović, Nataša Milanović, Stefan Milosavljević, Zinaida Marjanović.

Februar 2024.